

ΤΡΙΤΩΝ

Ηλεκτρονικό Περιοδικό / Βήμα Διαλόγου του Πανεπιστημίου Κρήτης

Τεύχος 11 / Καλοκαίρι 2025

Ο Αλέξης Πολίτης και ο «μακρύς 19ος αιώνας»

Δημήτρης Πολυχρονάκης

Μαθηματικά και Μουσική: από τον Πυθαγόρα στον Μπαχ

Τεύκρος Μιχαηλίδης

Παγκόσμια Ημέρα κατά των Ναρκωτικών

Εγκέφαλος και Εξαρτήσεις:
Μια Βιοψυχοκοινωνική Προσέγγιση

Γεώργιος Παναγής

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- 4** **Ανδρέας Καστελλάκης**
In Memoriam: Νίκος Ψιλάκης
-
- 6** **Ηρακλής Πυργιανάκης**
Ο Νίκος Ψιλάκης που γνώρισα...
-
- 8** **Δημήτρης Πολυχρονάκης**
Ο Αλέξης Πολίτης και ο «μακρύς 19ος αιώνας»
-
- 11** **Τεύκρος Μιχαηλίδης**
Μαθηματικά και Μουσική: από τον Πυθαγόρα στον Μπαχ
-
- 13** **Σπυριδούλα Χαρόβα**
Ο Neanderthal μέσα μας
-
- 16** **Γεώργιος Παναγής**
Εγκέφαλος και Εξαρτήσεις: Μια Βιοψυχοκοινωνική Προσέγγιση
-
- 19** **Μηνάς Σαματάς**
Γιατί ο Τραμπ επιτίθεται στο Χάρβαρντ και στα άλλα κορυφαία αμερικάνικα πανεπιστήμια;

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ

Διεύθυνση:

Μελίνα Ταμιωλάκη, Αντιπρύτανης

Υπεύθυνη Έκδοσης:

Γιώτα Διαμάντη (Τμ. Δημοσίων Σχέσεων)

Συντακτική Ομάδα:

Νίκος Ερνάνκης (Τμ. Φιλοσοφίας)

Ανδρέας Καστελλάκης (Τμ. Ψυχολογίας)

Βασίλης Οικονομίδης (Παιδαγωγικό Τμ. Προσχολικής Εκπαίδευσης)

Μαρία Παπαδοπούλη (Τμ. Επιστήμης Υπολογιστών)

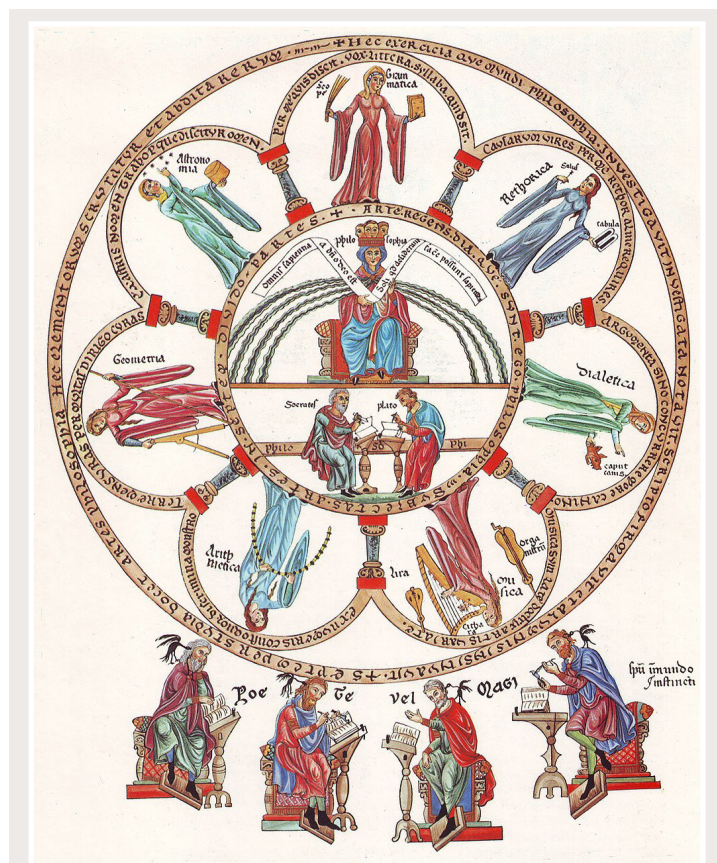
Γιάννης Τσιαούσης (Ιατρική Σχολή)

Επιμέλεια κειμένων:

Αντωνία Κωνσταντέλη (Τμ. Εκπαίδευσης και Έρευνας)

Γραφιστική επιμέλεια - εικονογράφηση:

Άννα Αρκουλήκη (Εκτυπωτικό Κέντρο)

Philosophia et septem artes liberales (Η φιλοσοφία και οι επτά ελευθέριες τέχνες) *Hortus deliciarum* της Χέραντ του Λάντσπεργκ (12ος αι.)

Το Hortus Deliciarum, πέρα από την αξία του ως εγκυκλοπαιδικό ανάγνωσμα, είναι εξαιρετικά σημαντικό και για δύο άλλους λόγους. Ο πρώτος είναι ότι επρόκειτο για ένα έργο που αποσκοπούσε στην εκπαίδευση των γυναικών και των νεαρών μοναχών στο Χόχενμπεργκ, κάτι που το καθιστά μοναδικό στην ιστορία της γυναικείας εκπαίδευσης. Ο δεύτερος λόγος είναι ότι μας επιτρέπει να εξαγάγουμε συμπεράσματα για το επίπεδο, το βάθος και την ευρύτητα της εκπαίδευσης που λάμβαναν οι γυναίκες στα αββαεία της εποχής, που ήταν εξαιρετικά.

Τα άρθρα που δημοσιεύονται στον *Τρίτωνα* απηχούν τις απόψεις των συγγραφέων και δεν δεσμεύουν το Πανεπιστήμιο Κρήτης.

Προλεγόμενα

Το παρόν τεύχος του *Τρίτωνα* βρίσκει την ακαδημαϊκή κοινότητα του Πανεπιστημίου Κρήτης να στέκεται στη σκιά μιας σημαντικής απώλειας: του διακεκριμένου νοελληνιστή, Αλέξη Πολίτη, Ομότιμου Καθηγητή Νεοελληνικής Φιλολογίας στο Τμήμα Φιλολογίας του Παν/μίου Κρήτης. Πλήθος εκδηλώσεων μνήμης έχουν διοργανωθεί και συνεχίζουν να διοργανώνονται στο Παν/μιο Κρήτης, αλλά και σε εθνικό επίπεδο, με όλους τους συνεργάτες και μαθητές του να καταθέτουν συγκινητικές μαρτυρίες τόσο για την επιστημονική εμβρίθεια όσο και για τον γενναϊόδωρο χαρακτήρα του Αλέξη Πολίτη. Έχουμε τη τιμή να φιλοξενούμε στο τρέχον τεύχος μια τέτοια μαρτυρία: του καθηγητή Νεοελληνικής Φιλολογίας του Παν/μίου Κρήτης και μαθητή του Αλέξη Πολίτη, Δημήτρη Πολυχρονάκη, ο οποίος με εύγλωττο τρόπο παρουσιάζει την καίρια συμβολή του Αλέξη Πολίτη στη λογοτεχνία αυτού που ο ίδιος ονόμαζε «ο μακρύς 19ος αιώνας».

Ο *Τρίτων* αποχαιρετά και έναν δικό του άνθρωπο: τον Νίκο Ψιλάκη, δημοσιογράφο, συγγραφέα και συνοδοιπόρο του περιοδικού. Όπως είχαμε υποσχεθεί, σε αυτό το τεύχος φιλοξενούνται δύο κείμενα που αποτυπώνουν με ενάργεια τον ευγενή χαρακτήρα του Νίκου Ψιλάκη, αναδεικνύοντας παράλληλα το πλούσιο συγγραφικό και ερευνητικό του έργο.

Στο παρόν τεύχος οι αναγνώστες θα διαβάσουν επίσης για την πολιτική παρέμβαση στις ακαδημαϊκές ελευθερίες κορυφαίων αμερικανικών πανεπιστημίων· επιπρόσθετα, θα εξοικειωθούν με ενδιαφέροντα επιστημονικά θέματα, όπως τη σχέση των μαθηματικών με τη μουσική, τα νέα επιστημονικά πορίσματα γύρω από τη λειτουργία του εγκεφάλου στην εξαρτητική διαδικασία και τη συναρπαστική ιστορία της βιολογικής εξέλιξης του σημερινού *Homo sapiens*.

Ευχαριστούμε θερμά όλα τα μέλη της κοινότητας που, διαχρονικά, στηρίζουν το περιοδικό. Σας προσκαλούμε να συνεχίσετε να συμβάλλετε στον εμπλουτισμό του, ώστε ο *Τρίτων* να παραμένει ζωντανός χώρος διαλόγου, γνώσης και κοινής μνήμης.

Μελίνα Ταμιωλάκη

Διευθύντρια

Αντιπρύτανης Ανάπτυξης, Διεθνών Σχέσεων και Εξωστρέφειας
του Πανεπιστημίου Κρήτης

Σε αυτό το τεύχος

Ο *Τρίτων* αφιερώνει δύο κείμενα στη μνήμη του αείμνηστου δημοσιογράφου, συγγραφέα και ερευνητή Νίκου Ψιλάκη, καθώς και ένα κείμενο στη μνήμη του διακεκριμένου φιλόλογου, δασκάλου και δυναμικού μελετητή της νεοελληνικής γραμματείας, Αλέξη Πολίτη.

Ο Ανδρέας Καστελλάκης, Αναπληρωτής Καθηγητής στο Τμήμα Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης και μέλος της Συντακτικής Επιτροπής του *Τρίτωνα*, περιγράφει τη γνωριμία του με τον Νίκο Ψιλάκη, σκιαγραφώντας την πολυσχιδή προσωπικότητά του.

Ο αρχιτέκτονας και μηχανικός Ηρακλής Πυργιανάκης παρουσιάζει τη ζωή, καθώς και τη συγγραφική και επαγγελματική πορεία του χαρισματικού φίλου του.

Με αφορμή τον αδόκητο θάνατο του διακεκριμένου νεοελληνιστή, ο Δημήτρης Πολυχρονάκης, Καθηγητής στο Τμήμα Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης, αναλύει τη σημασία του έργου του διακεκριμένου νεοελληνιστή, Αλέξη Πολίτη, για τη λογοτεχνία αυτού που ο ίδιος ο Πολίτης ονόμαζε «μακρύ 19ο αιώνα».

Στο τέταρτο άρθρο, ο μαθηματικός και συγγραφέας Τεύκρος Μιχαηλίδης παρουσιάζει τη μαθηματική δομή σπουδαίων μουσικών δημιουργιών και την υπολανθάνουσα μαθηματική συγκρότηση στη σκέψη και τη μέθοδο εργασίας των δημιουργών τους.

Η Σπυριδούλα Χαρόβα, βιολόγος και αποσπασμένη εκπαιδευτικός στο Τμήμα Χημείας του Πανεπιστημίου Κρήτης, παρουσιάζει, μέσα από ερευνητική επισκόπηση, τη συνάντηση και διασταύρωση του *Homo sapiens* με τους - εξαφανισμένους πλέον - *Homo neanderthalensis* και *Denisovan*, κατά τη μετανάστευσή του από την Αφρική στην Ευρασία.

Ο Γεώργιος Παναγής, Καθηγητής Βιοψυχολογίας στο Τμήμα Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης, παρουσιάζει τα νέα δεδομένα στην επιστήμη της εξάρτησης, αποτυπώνοντας τη νευροβιολογική κατάσταση του εγκεφάλου και τη βιοψυχοκοινωνική προσέγγιση που αναδεικνύει η σύγχρονη έρευνα.

Τέλος, ο Ομότιμος Καθηγητής Κοινωνιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης Μηνάς Σαματάς αναφέρεται στην ατμόσφαιρα που έχει δημιουργηθεί στο Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ και σε άλλα κορυφαία αμερικανικά πανεπιστήμια, εξαιτίας πρόσφατων αποφάσεων της κυβέρνησης Τραμπ, οι οποίες υπονομεύουν τους δημοκρατικούς θεσμούς της πανεπιστημιακής λειτουργίας.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

In Memoriam: Νίκος Ψιλάκης

Ανδρέας Καστελλάκης

Αναπληρωτής Καθηγητής
Τμήμα Ψυχολογίας Πανεπιστήμιο Κρήτης
Μέλος της Συντακτικής Επιτροπής του *Τρίτωνα*

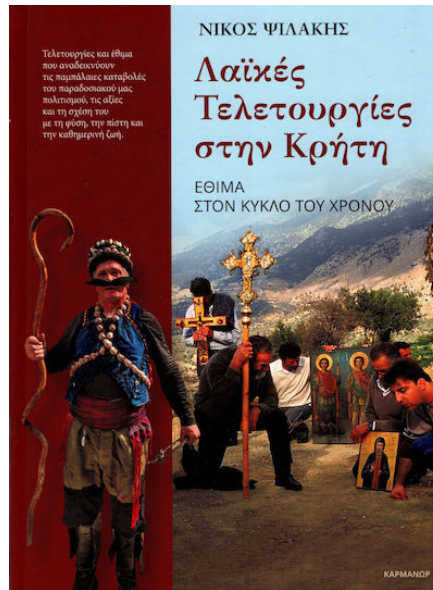
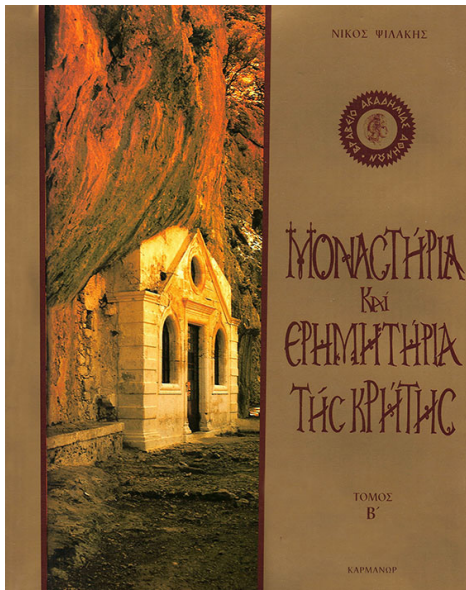
Τον Νίκο Ψιλάκη τον γνώρισα προσωπικά τον Απρίλιο του 2019, με αφορμή την παρουσίαση του συλλογικού τόμου που περιλάμβανε επιλεγμένα κείμενα εισηγήσεων από το επετειακό συνέδριο για τα 30 χρόνια της Σχολής Κοινωνικών Επιστημών *Η Κρήτη στον 21ο αιώνα: Προβλήματα, προκλήσεις, και προοπτικές*, το οποίο είχε πραγματοποιηθεί τον Δεκέμβριο του 2017. Στην παρουσίαση εκείνη ήταν ένας από τους κεντρικούς ομιλητές της εκδήλωσης και, κυριολεκτικά, καθήλωσε το ακροατήριο με τον μεστό και ουσιαστικό του λόγο. Μετά το τέλος της εκδήλωσης είχαμε τη δυνατότητα να ανταλλάξουμε κάποιες σκέψεις σχετικά με τον ρόλο της δημοσιογραφίας στην ενημέρωση, στον έλεγχο της εκάστοτε εξουσίας και στην εμπέδωση της δημοκρατίας στον τόπο μας.

Λίγα χρόνια αργότερα, τον συνάντησα και πάλι στο πλαίσιο των συναντήσεων μας ως συντακτική επιτροπή του περιοδικού *Τρίτωνα* για μία διετία, κατά την οποία εκδόθηκαν έξι (6) τεύχη. Είχε προσκληθεί στις συναντήσεις μας από τον τότε Αντιπρύτανη Προγραμματισμού, Διοικητικών Υποθέσεων και Φοιτητικής Μέριμνας του Πανεπιστημίου μας Δημήτριο Μυλωνάκη και είχε ανταποκριθεί θετικά. Όπως ήταν αναμενόμενο, η παρουσία του ήταν άκρως εποικοδομητική. Μάλιστα, στο 4ο τεύχος, η συνεργασία του με τον *Τρίτωνα* ξεκίνησε με ένα θέμα που αφορούσε *Το μακρύ ταξίδι της μάσκας*, ένα από τα αγαπημένα του θέματα, το οποίο τον είχε απασχολήσει και στο παρελθόν και είχε παρουσιάσει μέσα από ραδιοφωνικές του εκπομπές.

Ο κύκλος αυτών των συναντήσεων ολοκληρώθηκε σχεδόν ένα χρόνο πριν από την απώλειά του, στα τέλη Νοεμβρίου του 2023, στο πλαίσιο μιας σημαντικής έκθεσης φωτογραφίας του ίδιου, με τίτλο *Κρήτη: Νήσος λαλέουσα - Έθιμα και τελετουργίες που δεν έσβησε ο χρόνος*. Η έκθεση έλαβε χώρα στη Βασιλική του Αγίου Μάρκου, στην Κρήτη και απέσπασε πολύ θετικά σχόλια, τόσο στον τοπικό τύπο όσο και στα ραδιοτηλεοπτικά μέσα. Στο πλαίσιο αυτής της συνάντησης είχαμε μια πολύ σύντομη συνομιλία για τις μεγάλες

Δείτε [εδώ](#) το 4ο τεύχος του *Τρίτωνα*

του αγάπες, τη φωτογραφία και την ποίηση. Τότε μου εκμυστηρεύτηκε πως είχε ξεκινήσει να σπουδάσει Χημεία, όμως τελικά τον κέρδισαν η δημοσιογραφία και η αγάπη του για την Κοινωνική Ανθρωπολογία. Δυστυχώς, το πολύ επιβαρυνμένο πρόγραμμα που είχε εκείνη την ημέρα - με συνεχείς επισκέψεις σχολείων - δεν μου επέτρεψε να μιλήσω περισσότερο μαζί του.

Τον Νίκο Ψιλάκη, όμως, τον είχα ήδη γνωρίσει πολύ πριν: αρχικά μέσα από ένα ντοκιμαντέρ της ΕΡΤ, σχετικό με το Ολοκαύτωμα των χωριών της Βιάννου και της Ιεράπετρας, αλλά κυρίως μέσα από τη ραδιοφωνική του εκπομπή «*Η καλή μέρα από το πρωί φαίνεται*» από τη συχνότητα του Ράδιο-Κρήτη, την οποία παρακολουθούσα τακτικά στη διαδρομή μου από το Ηράκλειο προς το Ρέθυμνο. Θυμάμαι μάλιστα τον σταθμό από τα πρώτα του βήματα, καθώς η επάνοδός μου στην Κρήτη συνέπεσε χρονικά με την ίδρυσή του. Μάλιστα, για κάποιο διάστημα, το σπίτι που ενοικίαζα τότε απείχε μόλις 50 μέτρα από το ημιπόγειο της Δαμασκηνού 45 όπου βρισκόταν - αν θυμάμαι σωστά - η πρώτη του έδρα. Προσωπικά, για μένα ήταν μια πολύ ευχάριστη ακρόαση, η οποία ξεκινούσε με ποίηση και συνεχιζόταν με θέματα πολιτικής επικαιρότητας και με θέματα τοπικού ενδιαφέροντος. Από αυτές τις εκπομπές, αλλά και από κάποιες άλλες τηλεοπτικές, είχα τη δυνατότητα να σχηματίσω μια άποψη για τη συγκρότησή του και την αγάπη του για την τοπική ιστορία και λαογραφία, καθώς οι περισσότερες από τις εκπομπές του συνδύαζαν ιστορικό, λαογραφικό, πολιτιστικό και ενημερωτικό περιεχόμενο.

Δεν θα ξεχάσω, επίσης, ότι πάλι, μέσω της εκπομπής του Ν. Ψιλάκη, γνώρισα τον αείμνηστο Κωστή Φραγκούλη, αν και, όπως πληροφορήθηκα αργότερα, είχε και ο ίδιος δική

του εκπομπή στο παρελθόν. Αλησμόνητες θα μείνουν στο ευρύ κοινό και οι ευρηματικές πρωταπριλιάτικες φάρσες του - μια μικρή υπενθύμιση πως, ακόμα και σε καιρούς σοβαρούς, υπάρχει χώρος για το χαμόγελο.

Κλείνοντας, θα ήθελα να σημειώσω ότι ο Νίκος Ψιλάκης υπήρξε μια πολυσχιδής προσωπικότητα με αντίκτυπο τόσο στο πεδίο της ενημέρωσης όσο και στον κόσμο των γραμμάτων και του πολιτισμού, πεδία για τα οποία έχει τιμηθεί και αναγνωριστεί. Ενδεικτικά, αναφέρω το έργο του *Μοναστήρια και ερημητήρια της Κρήτης*, για το οποίο τιμήθηκε από την Ακαδημία Αθηνών. Υπήρξε, επίσης, ένας ανιδιοτελής φίλος του Πανεπιστημίου Κρήτης, δίνοντας ραδιοφωνικό βήμα σε πολλά από τα μέλη του, συμβάλλοντας έτσι στην ουσιαστική ενημέρωση του κοινού και στην καταπολέμηση ψευδοεπιστημονικών δοξασιών.

Στιγμιότυπο από την βράβευση της Ακαδημίας Αθηνών για το σύνολο του έργου του Ν. Ψιλάκη στην ιστορική μυθιστοριογραφία, 20 Δεκεμβρίου 2022

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Ο Νίκος Ψιλάκης που γνώρισα....

Ηρακλής Πυργιανάκης
Αρχιτέκτονας Μηχανικός

Ο Νίκος Ψιλάκης γεννήθηκε το 1955 στην Κασταμονίτσα του Νομού Ηρακλείου από γονείς αγρότες αλλά με προσήλωση στην ανάγκη να μάθουν τα παιδιά τους γράμματα. Ο πατέρας του ήταν ανήσυχος πνεύμα με πολλές γνώσεις, αυτοδίδακτος, αντάρτης του Ε.Λ.Α.Σ. και, μάλιστα, είχε γράψει και θεατρικά έργα στο βουνό. Μέσα σε αυτή την οικογένεια μεγαλώνει ο Νίκος μαζί με την αδερφή του Αμαλία, λίγο μικρότερή του.

Χαρισματικός από τη φύση του, αναζητά τη γνώση και το αίτιο της δημιουργίας. Από πολύ μικρή ηλικία καταγράφει ό,τι τον εντυπωσιάζει: Λαϊκά δίστιχα, ιστορίες, παραμύθια κ.λπ. Αλλά δεν σταματάει μόνο σε αυτό. Με αφετηρία τις παιδικές μνήμες δημιουργεί τους δικούς του ήρωες και γράφει τις δικές του ιστορίες. Και όπως είχε πει σε μια συνέντευξή του: «Ένα καφενείο, μια σόμπα στη μέση, κάμποσοι βοσκοί και ζευγολάτες τριγύρω, ιστορίες από τα παλιά, διηγήσεις, ταξίδια ανάμεσα στον πραγματικό και τον υπερβατικό κόσμο, ιστορίες που μοιάζανε με παραμύθια κι ας μην είχανε δράκους. Κι ένα παιδί να αφουγκράζεται». Το ίδιο παιδί που χρόνια μετά θα έλεγε σε μια διάλεξή του: «Ευχαριστώ τον πλάστη του κόσμου που χάρισε στο είδος μου, στο ανθρώπινο είδος, την αφήγηση». Παράλληλα, γράφει ποίηση.

Ενώ ο αρχικός του προσανατολισμός ήταν η Χημεία, γρήγορα αντιλήφθηκε ότι προορισμός του ήταν η δημοσιογραφία και η συγγραφή. Το 1975 τυπώνει την πρώτη του ποιητική συλλογή με τίτλο *12 ποιήματα* και το 1977 τη δεύτερη, με τίτλο *Μερική Αποψη*. Εκείνη τη χρονιά γνωρίζει και τη Μαρία, τη σύντροφο της ζωής του, και μαζί ξεκινούν τον δικό τους δρόμο της δημιουργίας και της προσφοράς στα γράμματα της Κρήτης και της Ελλάδας.

Ο Νίκος γράφει και ερευνά ασταμάτητα. Ασχολείται με την ιστορία, ιδιαίτερα της Κρήτης, την καταγραφή και έρευνα των μοναστηριών, τον διατροφικό πολιτισμό, τα λαϊκά έθιμα. Συμμετέχει σε συνέδρια, διδάσκει στη Σχολή Ξεναγών, πραγματοποιεί διαλέξεις σε πανεπιστήμια της Ελλάδας και του εξωτερικού. Ασχολείται με τη φωτογραφία, πραγματοποιώντας εκθέσεις σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες και στις ΗΠΑ, με αφετηρία πάντα την Κρήτη. Επιμελείται περισσότερα από 80 ντοκιμαντέρ στην κρατική τηλεόραση σχετικά με τη λαϊκή παράδοση και ευρύτερα τον πολιτισμό και την ιστορία της Κρήτης.

Διατελεί συντάκτης και συνεργάτης εφημερίδας, εκδότης περιοδικού, διευθυντής σύνταξης καθημερινής εφημερίδας, σύμβουλος εκδόσεων περιοδικών, επιμελητής επιστημονικών εκδόσεων και, για 25 χρόνια, επιμελείται και παρουσιάζει τρίωρη καθημερινή ραδιοφωνική εκπομπή με ποσοστά ακροαματικότητας της τάξης του 80%. Γενιές και γενιές μεγάλωσαν ακούγοντας τον Ψιλάκη στο πρωινό ραδιόφωνο. Εύστοχα ειπώθηκε ότι η εκπομπή του ήταν ένα ανοιχτό πανεπιστήμιο. Θυμάμαι που γνώρισα κάποτε μία σεβαστή κυρία με καταγωγή από τη Γέργερη, η οποία μου είπε: «Εγώ, κύριε Πυργιανάκη, γνώρισα και αγάπησα την ποίηση εξαιτίας της εκπομπής του κυρίου Ψιλάκη», αφού, κάθε πρωί, ο Νίκος ξεκινούσε την εκπομπή του απαγγέλλοντας ποίηση. Βαθύς γνώστης ο ίδιος των μυστικών της ποίησης, έχοντας ως δασκάλους τους συγγραφείς και ποιητές που τον επηρέασαν, όπως ο ίδιος το ομολογεί: «Στα παιδικά μου χρόνια ο Κονδυλάκης και ο Βισσέντζος Κορνάρος. Καζαντζάκης στα εφηβικά και την πρώτη νεότητα. Τότε ανακάλυψα την ποίηση. Πέρασα ώρες ατέλειωτες με Ρίτσο, Σεφέρη, Ελύτη, Βάρναλη... Με μάγεψαν οι Τραγικοί. Είχα μάθει ολόκληρα κομμάτια της Αντιγόνης. Κι από πεζογραφία, Τολστόι, Ντοστογιέφσκι, Στάινμπεκ...».

Ο Νίκος έγραψε περισσότερα από 25 βιβλία. Το 1992-93 κυκλοφορεί το δίτομο έργο του *Μοναστήρια και Ερημητήρια της Κρήτης*, έκδοση μοναδική και αξεπέραστη, μεταφέροντας απίστευτο πλούτο γνώσεων και ιστορικών αναφορών. Γι' αυτό του το έργο η Ακαδημία Αθηνών του απονέμει βραβείο.

Άλλα έργα του, έρευνας και καταγραφής, είναι: *Κρητική παραδοσιακή κουζίνα*, *Ο πολιτισμός της ελιάς - Το ελαιόλαδο*, *Το ψωμί των Ελλήνων και τα γλυκίσματα της λαϊκής μας παράδοσης*, *Ελαιάς στέφανος - Η ελιά και τα στεφάνια της στον πολιτισμό των Ελλήνων*, *Τα βότανα στην κουζίνα*, *Λαϊκές τελετουργίες της Κρήτης*, *Έθιμα στον κύκλο του χρόνου*, *Κρητική μυθολογία*, *Οίνου πόντος - φωτοποιητικός περίπλους*, και ο σχολιασμός της ελληνικής μετάφρασης του έργου *Ταξίδια και έρευνες στην Κρήτη του 1850* του περιηγητή T.A.B. Spratt.

Έγραψε και ιστορικά μυθιστορήματα όπως *Δυο φεγγάρια δρόμο*, *Πολυφίλητη*, *Κι οι θάλασσες σωπαίνουν*, *Η κραυγή των απόντων*, αλλά και παιδικά παραμύθια, όπως *Ο κρυμμένος τροχός του χρόνου*, *Ο μάγος με τα άδεια χέρια*, *Οι 12 μνήμες και ο φαντασμένος βασιλιάς*. Λίγο πριν φύγει κυκλοφόρησε το μυθιστόρημά του *Η Ξενιά* και λίγο μετά το φευγικό του κυκλοφόρησαν η σειρά διηγημάτων του *Ένα γράμμα για σένα* και τα ποιήματα *Μνήμη λανθάνουσα λήθη*. Έχει αφήσει τεράστιο έργο πίσω του.

Αρκετά από τα βιβλία του έχουν μεταφραστεί στα Αγγλικά, Γαλλικά, Γερμανικά, Ιταλικά, Ολλανδικά, Ρωσικά, Κινέζικα και Ιαπωνικά.

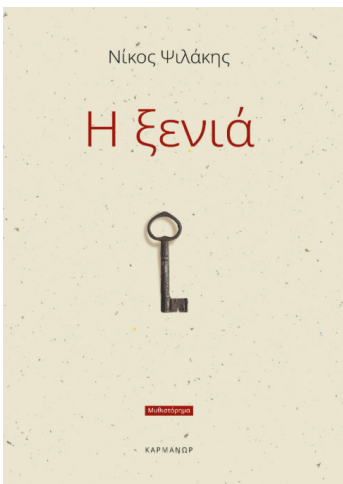
Συμμετείχε ως εισηγητής σε περισσότερα από 200 συνέδρια και σε εκδηλώσεις σε ΗΠΑ, Καναδά, Ιαπωνία, Γαλλία, Γερμανία, Φινλανδία, Βέλγιο (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο), Κύπρο, Τουρκία, Ελβετία και αλλού, πάνω σε θέματα πολιτισμού.

Ήταν μέλος της Εταιρείας Κρητικών Ιστορικών Μελετών, της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας και διετέλεσε για σειρά ετών Αντιπρόεδρος της Ελληνικής Ακαδημίας Γεύσης (1997-2007). Υπήρξε μέλος της επιτροπής του Ε.Ο.Τ. για την καθιέρωση της ελληνικής γαστρονομίας. Τιμήθηκε με πολλές διακρίσεις και βραβεία, όπως το βραβείο της Ακαδημίας Αθηνών, το βραβείο Νίκος Καζαντζάκης του Δήμου Ηρακλείου για την προσφορά του στα γράμματα, τον έπαινο του Λογοτεχνικού Ιδρύματος Ουράνη της Ακαδημίας Αθηνών για τη συμβολή του στην ιστορική μυθιστοριογραφία.

Ρέκτης του ωραίου και, όπως έλεγε και δήλωνε, διαρκώς ερωτευμένος - και πώς να μην ήταν με τον θησαυρό, τη Μαρία, που είχε δίπλα του. Ο Νίκος έχει ένα παιδί, την Έφη, διδάκτορα Ιστορίας Αρχαιολογίας και πρόλαβε να δει να μεγαλώνουν τα δύο του εγγόνια, που τους είχε ιδιαίτερη αδυναμία. Ήταν ευτυχισμένος με τη ζωή που έζησε. Αρκούνταν στα λίγα και σημαντικά. Αυστηρός και ουσιαστικός. Τον θυμάμαι αδιάλλακτο και απορριπτικό στα πρόχειρα και επιφανειακά, αλλά συγχρόνως προσηνή και δοτικό στους ανθρώπους και ιδιαίτερα σ' αυτούς που αγαπούσε.

Ο Νίκος είχε να προσφέρει πολλά ακόμη. Έκανε όνειρα, δεν τον απασχολούσε ο θάνατος. Ήθελε να φτιάξει ένα Μουσείο Κρητικής Διατροφής αλλά και να στεγάσει τη μεγάλη συλλογή του με μάσκες από όλο τον κόσμο. Δυστυχώς δεν πρόλαβε.

Κι όμως, έχω τη γνώμη πως ο Νίκος Ψιλάκης δεν έχει πει την τελευταία του λέξη. Όλοι εμείς οι φίλοι του, οι δικοί του άνθρωποι, θα προσπαθήσουμε να υλοποιήσουμε κάποια από τα όνειρά του. Τού το χρωστούμε άλλωστε.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Ο Αλέξης Πολίτης και ο «μακρύς 19ος αιώνας»

Δημήτρης Πολυχρονάκης

Καθηγητής Νεοελληνικής Φιλολογίας

Τμήμα Φιλολογίας

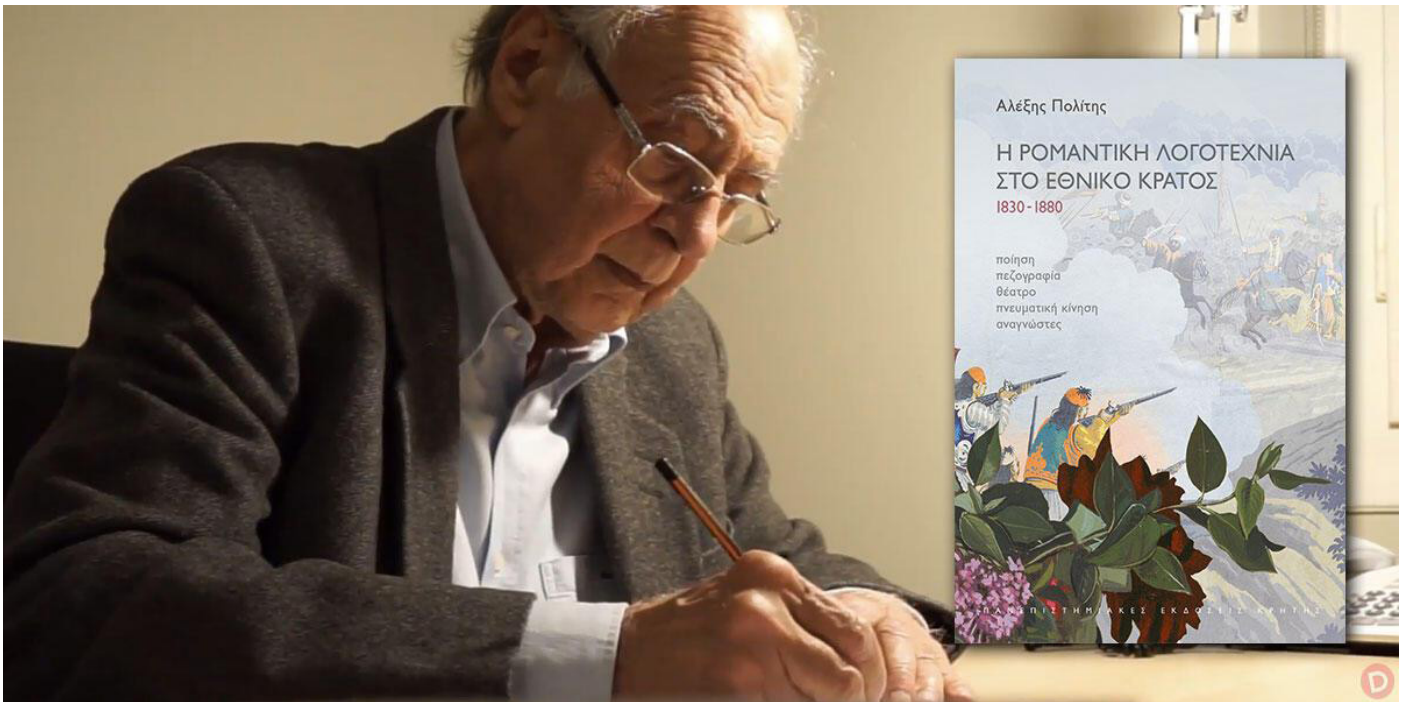
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Για πάνω από πενήντα χρόνια ο Αλέξης Πολίτης καταπιάστηκε με μία τεράστια γκάμα θεμάτων νεοελληνικής φιλολογίας και πολιτισμού, από τα ακριτικά έπη, τα δημοτικά τραγούδια, τα έργα της Κρητικής Αναγέννησης, μέχρι τη γενιά του '30, τη μεταπολεμική λογοτεχνία, ακόμη και τους τραγουδοποιούς όπως ο Σαββόπουλος. Δεν θα αδικούσαμε ωστόσο την πολυμέρεια των θεμάτων του, αν λέγαμε ότι το κυρίως έργο του ήταν ο 19ος αιώνας. Ακόμη και οι θεμελιώδεις εργασίες του για το δημοτικό τραγούδι υπενθυμίζουν ότι η ανακάλυψη των ελληνικών δημοτικών τραγουδιών ήταν ένα επιμέρους φαινόμενο του 19ου αιώνα. Του «μακρύ 19ου αιώνα», θα μας διόρθωνε ο ίδιος, καθώς, όπως θα μας έλεγε στο βιβλίο του *Ρομαντικά Χρόνια*, αυτό που τον απασχολούσε δεν ήταν ο συμβατικός αλλά ο «μακρύς 19ος αιώνας», ο οποίος σε ευρωπαϊκό επίπεδο εκτείνεται από τη Γαλλική Επανάσταση μέχρι τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και σε ελληνικό επίπεδο από τη δεκαετία του 1790 μέχρι τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922.

Και στο ερώτημα γιατί θα έπρεπε να μας ενδιαφέρει ο «μακρύς 19ος αιώνας», ο Πολίτης θα απαντήσει: γιατί «είναι ο πατέρας μας» και, ως τέτοιος, μας καθορίζει, καθώς σε αυτόν διαμορφώθηκε ο νεότερος ευρωπαϊκός κόσμος, όπως περίπου τον ξέρουμε σήμερα. Γιατί αυτός ήταν ο κατεξοχήν αιώνας του αστικού και καπιταλιστικού μετασχηματισμού του κόσμου, ο αιώνας της κατίσχυσης του ορθού λόγου και της επιστήμης επί της θρησκείας, αλλά και ο αιώνας της διαμόρφωσης των εθνικών ταυτοτήτων και της γέννησης των νεότερων εθνικών κρατών. Μία αληθινή κοσμογονία, επομένως, που καθόρισε αποφασιστικά τη φυσιογνωμία της νεότερης Ευρώπης, που γεννήθηκε μέσα από τα οράματα της Γαλλικής Επανάστασης περί «ελευθερίας, ισότητας και συναδέλφωσης των ανθρώπων», για να καταλήξει με τον

πιο τραγικό τρόπο στην ανθρωπιστική καταστροφή του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Κι ό,τι ισχύει για την Ευρώπη ισχύει πολλαπλάσια για την ελληνική περίπτωση, καθώς ο «μακρύς 19ος αιώνας» ορίζει κατά κυριολεξία τη γέννηση και δημιουργία της νεότερης Ελλάδας: αρχικά, με τη σφυρηλάτηση της εθνικής συνείδησης των Ελλήνων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας· έπειτα, με την επανάσταση του 1821 και τη δημιουργία του πρώτου ελληνικού κράτους· αργότερα, με τη γεωγραφική και πληθυσμιακή εξάπλωσή του· ώσπου να φθάσουμε στην καταστροφή του μικρασιατικού ελληνισμού το 1922 – γεγονός που, για τον Πολίτη, σημαίνει τη λήξη του «μακρύ 19ου αιώνα». Όχι όμως και την αδρανοποίησή του, εφόσον, ως πατέρας μας, και εμείς ως παιδιά του, ο «μακρύς 19ος αιώνας» παραμένει ένα παρελθόν που συνεχίζει να μας καθορίζει σε επίπεδο νοοτροπιών και αντιλήψεων κατά τρόπον που η γνώση μας για αυτόν να συνιστά επίσης ένα είδος αυτογνωσίας για μας, που μας αφορά και μας αγγίζει.

Τοποθετώντας τον εαυτό του κάπου μεταξύ Φιλολογίας και Ιστορίας, ο Πολίτης δήλωνε «φιλόλογος με ενδιαφέροντα και προβληματική ιστορική». Ένας ορισμός που αποτυπώνει τη γόνιμη μαθητεία του στον παρισινό κύκλο του Κωνσταντίνου Θ. Δημαρά και, αργότερα, στον κύκλο του Φίλιππου Ηλιού, του Σπύρου Ασδραχά, του Βασίλη Παναγιωτόπουλου - μιας νέας γενιάς ιστορικών, που, κάτω από τη βαριά σκιά της ελληνικής δικτατορίας, αναμετρήθηκε με την ιστοριογραφία του 19ου αιώνα και επιχείρησε να ανασκευάσει τους εθνοκεντρικούς μύθους της. Σε αυτό το πεδίο ο Πολίτης έδωσε μια σκληρή, συχνά επώδυνη, μάχη απέναντι σε μια σειρά μύθων, από το κρυφό σχολειό και τον χορό του Ζαλόγγου μέχρι το ελληνοχριστιανικό οικοδόμημα των ιστορικών του 19ου αιώνα. Και έδωσε αυτή τη μάχη με πλήρη επίγνωση ότι οι μύθοι του 19ου αιώνα ήταν επίσης και μύθοι του 20ου

αιώνα. Διότι όσο διαφορετική κι αν ήταν η Ελλάδα του 19ου αιώνα από αυτήν του 20ου, ο Πολίτης δεν μπορούσε να μην εντοπίσει τις ιδεολογικές συγγένειες ανάμεσα στις ελληνοχριστιανικές θεωρίες του Σπυρίδωνος Ζαμπελίου το 1852 και στο «Ελλάς Ελλήνων Χριστιανών» των Συνταγματαρχών του 1967. Φιλολογική και ιστορική, η ματιά του Πολίτη πάνω στον 19ο αιώνα ήταν επίσης πολιτική.

Ο ίδιος όριζε ως πεδίο του την ιστορία των ιδεών. Η άποψη ότι οι ιδέες δεν είναι άχρονες ή αιώνιες, σαν εκείνες του Πλάτωνα, αλλά ότι διαθέτουν ιστορία, συνιστά επίσης μια παρακαταθήκη του ιστορισμού του 19ου αιώνα, από τον Χέγκελ μέχρι τον Μαρξ. Για τον Πολίτη η ιστορία των ιδεών ήταν επίσης η ιστορία των πραγματικών προσώπων και γεγονότων, των συγγραφέων και των αναγνωστών μέσα από τους οποίους επιχειρούσε να ανασυγκροτήσει τις ιδεολογικές αντιλήψεις και νοοτροπίες τους. Στο παρελθόν, αυτός ο φιλολογικός ιστορισμός κατηγορήθηκε ότι δεν αντιμετωπίζει τα λογοτεχνικά κείμενα ως λογοτεχνικά, αλλά ως σκέτα ιστορικά ντοκουμέντα, σαν να μην είναι τίποτα άλλο παρά παθητικές αντανakλάσεις της εποχής και της κοινωνίας τους. Ο Πολίτης, ωστόσο, απέδειξε ότι η ιστορική και αισθητική ανάγνωση των κειμένων μπορούν κάλλιστα να συνυπάρξουν. Γνώριζε - και μας το θύμιζε συχνά - ότι η λογοτεχνικότητα των κειμένων δεν βρίσκεται στο περιεχόμενο, αλλά στη μορφή τους, όχι στο τι λένε, αλλά στο πώς το λένε. Ο ίδιος αποδείχθηκε εξαιρετικά ευαίσθητος αναγνώστης των λογοτεχνικών κειμένων και της υφολογίας τους, που μπορούσε να περιλαμβάνει από μια μικρή αλλαγή στο μέτρο του στίχου μέχρι τα σημεία στίξης. Όμως, ακριβώς επειδή η λογοτεχνία δεν είναι μόνο μορφή, ο Πολίτης δεν περιορίστηκε ποτέ σε μια στεία υφολογική

ανάλυση των κειμένων, αλλά προσπάθησε να τα εντάσσει πάντα στο ιστορικό και κοινωνικό περιβάλλον τους, στο πλαίσιο μιας δυναμικής κι όχι στατικής κατανόησής τους. Κι επειδή η λογοτεχνία γράφεται για να διαβάζεται, ένα μεγάλο κομμάτι των εργασιών του Πολίτη δεν αφορούσε μόνον τους συγγραφείς και τα κείμενά τους, αλλά και τους αναγνώστες τους. Μία τεράστια συμβολή του, μέσα στις τόσες άλλες, ήταν ότι ανασυγκρότησε καλύτερα από κάθε άλλον το αναγνωστικό τοπίο του 19ου αιώνα: ποιοι διάβαζαν, τι διάβαζαν, πώς διάβαζαν. Κι αυτό το πέτυχε μέσα από μια επίπονη έρευνα σε ιδιωτικές και δημόσιες βιβλιοθήκες, σε δυσεύρετα αρχεία, σε εκδοτικές πρακτικές και επιλογές, σε μητρώα αναγνωστικών συνδρομών και σε καταλόγους βιβλιοπωλείων. Έθεσε έτσι τις βάσεις για τη συγκρότηση μιας ιστορίας του βιβλίου και της ανάγνωσης στον 19ο αιώνα.

Προφανώς είναι αδύνατο, στο πλαίσιο ενός σύντομου κειμένου, να συνοψίσει κανείς το αχανές και πολυσχιδές έργο του Πολίτη πάνω στον 19ο αιώνα. Θα εστιάσω ωστόσο σε μερικά κεντρικά σημεία του, ξεκινώντας από τον Ελληνικό Διαφωτισμό, όπου ο Πολίτης έφερε στην επιφάνεια πλήθος άγνωστων προσώπων και κειμένων που ενίσχυσαν την εικόνα μας για τον προ-επαναστατικό ελληνισμό εντός και εκτός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Όπως πάντα, από τα κείμενά του μαθαίναμε πράγματα που αγνοούσαμε ή γνωρίζαμε ελάχιστα. Όμως, και για αυτά που γνωρίζαμε, υπήρχε πάντα κάτι περισσότερο να μάθουμε από εκείνον. Όπως στις περιπτώσεις του Κοραή και του Ρήγα, όπου ο Πολίτης εντόπιζε τις ρίζες ενός στοχαστικού φιλελευθερισμού, ο οποίος - εθνικός και διεθνικός μαζί - έθετε τις βάσεις ενός γνήσιου δημοκρατισμού.

Όμως, όπως σε όλη την Ευρώπη έτσι και στην Ελλάδα, τον Διαφωτισμό ακολούθησε ο Ρομαντισμός, ο οποίος μετατόπισε το κέντρο βάρους από τον ορθολογισμό στο συναίσθημα και από την επιστημονική ανάλυση στην καλλιτεχνική φαντασία. Εντάσσοντας ρητά τον εαυτό του στο στρατόπεδο του Διαφωτισμού, ο Πολίτης αντιμετώπιζε με περίσκεψη τα αποτελέσματα του ρομαντισμού, ειδικά στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος από το 1830 και μετά, καθώς, παρά τον αρχικό φιλελευθερισμό του, ο Ρομαντισμός οδήγησε σταδιακά το έθνος στον θρησκευτικό και πολιτικό συντηρητισμό, στην εσωστρέφεια και τον απομονωτισμό της Μεγάλης Ιδέας. Επιχειρώντας όχι μόνον να ανασκευάσει αλλά και να καταλάβει, ο Πολίτης απέδιδε αυτή τη μεταστροφή σε μια σειρά παραγόντων: η υποχώρηση του ευρωπαϊκού φιλελληνισμού μετά την Επανάσταση, η φιλοτουρκική πολιτική των Ευρωπαίων μπροστά στον φόβο της ρωσικής επέκτασης στη Μεσόγειο και η ανάδυση των βαλκανικών εθνικισμών με κυριότερο τον βουλγαρικό. Αυτός ο μεγάλος σχηματισμός εθνικισμού δεν καθόρισε μόνο την κοινωνική φυσιογνωμία του νεοελληνικού κράτους, αλλά και τη λογοτεχνία του, η οποία χαρακτηρίστηκε από την αισθητική μετριότητά της, και που, όπως επεσήμαινε ο Πολίτης, ενώ ξεκίνησε με ευρωπαϊκές και κοσμοπολίτικες διαθέσεις, κατέληξε βαθιά εθνοκεντρική και συντηρητική. Βεβαίως υπήρχαν και οι φωτεινές εξαιρέσεις με πρώτη και καλύτερη την εντελώς μοναδική περίπτωση του Διονύσιου Σολωμού, του οποίου την ποίηση αλλά και την πρόσληψη μελέτησε ο Πολίτης για να αναδείξει το βαθύ χάσμα που τον χώριζε από τον αισθητικό και ιδεολογικό κανόνα της εποχής του. Όμως η εξαίρεση του Σολωμού απλώς επιβεβαίωνε τον κανόνα μιας μέτριας λογοτεχνίας, βουλαγμένης στον εθνικιστικό στόμφο και τη ρητορεία σαν μια συνέπεια των ζυμώσεων στο εσωτερικό της ελληνικής κοινωνίας. Κι αυτές τις ζυμώσεις ο Πολίτης δεν τις μελέτησε μόνο στο επίπεδο των λόγιων συγγραφέων, αλλά και στο επίπεδο των λαϊκών φυλλάδων και αναγνωσμάτων. Άριστος γνώστης του δημοτικού τραγουδιού, μελέτησε διεξοδικά την ενσωμάτωση του λαϊκού πολιτισμού από τη λόγια διανοήση του 19ου αιώνα και ανέδειξε, καλύτερα από κάθε άλλον, τις παραχαράξεις των δημοτικών τραγουδιών από τους λόγιους εκδότες τους, που αποσκοπούσαν στην εξυπηρέτηση του ελληνοχριστιανικού ιδεολογήματος.

Ουσιαστικά, πέρα από τις φωτεινές εξαιρέσεις του Κοραή και του Σολωμού, οι οποίοι, διόλου τυχαία, αντιμετωπίστηκαν στην εποχή τους περισσότερο ως Ευρωπαίοι παρά ως Έλληνες συγγραφείς, ο Πολίτης θεωρούσε ότι η έξοδος από τον ρομαντικό μεγαλοϊδεατισμό ήταν το έργο μιας άλλης γενιάς, αυτής του Παλαμά και των συγχρόνων του, που συνέβαλε τα μέγιστα στην επικράτηση της δημοτικής στον ποιητικό και πεζό λόγο, και που, κάτω από ένα πλήθος παραγόντων με κυριότερο τον αστικό εκσυγχρονισμό της χώρας από τον Χαρίλαο Τρικούπη, έθεσε τις βάσεις μιας άλλης λογοτεχνίας, εθνικής και ευρωπαϊκής μαζί. Και κυρίως

μιας λογοτεχνίας με αισθητικές αξιώσεις είτε μέσα από τα διηγήματα του Βιζυηνού και του Παπαδιαμάντη, είτε μέσα από την εντελώς μοναδική περίπτωση του Καβάφη, είτε μέσα από την χαμηλόφωνη ποίηση του συμβολισμού που κορυφώθηκε με τον Καρυωτάκη, του οποίου η αυτοκτονία κατά κάποιο τρόπο σφραγίζει σε ποιητικό επίπεδο τη λήξη του «μακρύ 19ου αιώνα».

Αυτά είναι μερικά από τα πιο βασικά σημεία της αφήγησης του Αλέξη Πολίτη για τον «μακρύ 19ο αιώνα». Βέβαια υπάρχουν και πλήθος άλλα, από τους θούριους και τα περιηγητικά κείμενα μέχρι το θέατρο, τη δημοσιογραφία, τις εφημερίδες, τα περιοδικά, τις ποιητικές ανθολογίες και μεταφράσεις. Ουσιαστικά δεν άφησε τίποτα από τον ελληνικό 19ο αιώνα που να μην το μελετήσει. Για αυτό και - μαζί με την αχανή αρθρογραφία του σε εφημερίδες, περιοδικά, συλλογικούς τόμους και πρακτικά συνεδρίων - τα βιβλία του, όπως *Η ανακάλυψη των ελληνικών δημοτικών τραγουδιών*, *Τα ρομαντικά χρόνια*, *Το εγχειρίδιο του νεοελληνιστή*, *Η ρομαντική λογοτεχνία στο εθνικό κράτος*, συνιστούν έργα αναφοράς, θεμελιώδεις και καταστατικές μελέτες για την κατανόηση του ελληνικού 19ου αιώνα.

Το βέβαιο είναι ότι από τα κείμενα του Πολίτη μαθαίναμε πάντα: γιατί εκτός από γοητευτικός ως συζητητής και πανεπιστημιακός δάσκαλος, ήταν εξίσου γοητευτικός ως συγγραφέας και αφηγητής. Ο λόγος του στοχαστικός, νηφάλιος, διανυγής, φιλικός προς τον αναγνώστη, που, ακόμη κι όταν αναθεωρούσε, δεν δογματίζει. Ένας λόγος που περισσότερο πρότεινε, παρά επέβαλε, στο πλαίσιο, όπως έλεγε κι ο ίδιος, μιας «μη θεωρητικής θεωρίας» που προσαρμόζεται στο υλικό της παρά το αντίστροφο. Κι όλα αυτά, όπως έλεγε, σε μια προσπάθεια να κλείσει τους λογαριασμούς του με τον 19ο αιώνα, αλλά που ήξερε καλά πως θα παραμείνουν ανοικτοί, καθώς, περισσότερο από μια υπόθεση αρχείου, ο 19ος αιώνας συνεχίζει να μας καθορίζει. Είχε φροντίσει εξάλλου ο ίδιος να κρατήσει ανοιχτούς αυτούς τους λογαριασμούς μέσα από τα μαθήματα, τις διαλέξεις ή τις διδακτορικές διατριβές που εόπτευε. Το έργο του ήταν μια διαρκής μαθητεία πάνω στον 19ο αιώνα. Ένα έργο το οποίο ο ίδιος απέδωσε με γενναιοδωρία στα «καλά περιβάλλοντα» όπου μεγάλωσε και μαθήτευσε. Μα και στα καλά περιβάλλοντα, που ο ίδιος δημιούργησε: στις πανεπιστημιακές αίθουσες, στις ατελείωτες συζητήσεις του με άλλους, στην προσωπική βιβλιοθήκη του - πάντα ανοικτή προς όλους - και στη δημιουργία της ψηφιακής βιβλιοθήκης «Ανέμη» του Πανεπιστημίου Κρήτης, που αποτελεί μια ακόμη καταλυτική συμβολή του στη μελέτη του «μακρύ 19ου αιώνα».

Στα καλά περιβάλλοντα, επομένως, που ο ίδιος διαμόρφωσε για όλους εμάς, μαθητές και συνάδελφους, φίλους και αναγνώστες του, θα επιστρέφουμε. Για όλα αυτά και για πολλά περισσότερα, που δεν μπόρεσαν να γραφούν εδώ, θα τον θυμόμαστε και θα τον ευγνωμονούμε πάντα.

ΕΠΙΣΤΗΜΗ & ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Μαθηματικά και Μουσική: από τον Πυθαγόρα στον Μπαχ

Τεύκρος Μιχαηλίδης
Μαθηματικός – Συγγραφέας

Σύμφωνα με τη μεσαιωνική παράδοση, η λόγια γνώση απαρτίζεται από επτά ελεύθερες τέχνες κατανεμημένες σε δύο ομάδες. Η πρώτη, το Quadrivium, περιλαμβάνει την Αριθμητική, τη Γεωμετρία, την Αστρονομία και τη Μουσική, ενώ η Γραμματική, η Ρητορική και η Λογική συγκροτούν τη δεύτερη ομάδα, το Trivium. Στις εικαστικές δημιουργίες αυτής της περιόδου, οι ελεύθερες τέχνες απεικονίζονται με τη μορφή ωραίων γυναικών εφοδιασμένων με κάποιο αντικείμενο ενδεικτικό της ιδιότητάς τους. Ένα από τα δημοφιλέστερα διδακτικά εγχειρίδια σε όλη τη διάρκεια του Μεσαίωνα ήταν το *Περί των γάμων του Ερμή και της Φιλολογίας* του Martianus Minneus Felix Capella, γραμμένο γύρω στο 420 μ.Χ. Στην εικονογραφημένη από τον Gherardo di Giovanni del Fiora έκδοση του 15ου αιώνα, η Μουσική, τριγυρισμένη από διάφορα μουσικά όργανα, χρησιμοποιεί τον αυλό· στο ανάγλυφο που κοσμεί τη δυτική είσοδο του καθεδρικού ναού της Chartres τη βλέπουμε να πειραματίζεται με τον ήχο που παράγουν διάφορες καμπάνες· τέλος, σε αρκετές γκραβούρες εμφανίζεται να μετρά τα μουσικά διαστήματα σε κάποιο μονόχορδο.

Στις περισσότερες μεσαιωνικές προσωποποιήσεις των ελευθέρων τεχνών, καθεμιά τους συνοδεύεται από μια εξέχουσα μορφή, την οποία ο καλλιτέχνης αναγνωρίζει ως τον πλέον αντιπροσωπευτικό εκφραστή και θεράποντά της. Έτσι, η Λογική εμφανίζεται σχεδόν παντού συντροφιά με τον Αριστοτέλη, η Γεωμετρία με τον Ευκλείδη και η Μουσική με τον Πυθαγόρα.

Για τον σύγχρονο μελετητή η τόσο στενή σύνδεση του Πυθαγόρα με τη Μουσική αποτελεί έκπληξη, αφού το όνομα του Σαμιώτη σοφού θεωρείται άρρηκτα συνδεδεμένο με την Αριθμητική. Ο Αριστοτέλης, για παράδειγμα, μας λέει ότι «οι Πυθαγόρειοι δεν πίστευαν απλώς ότι όλα έχουν αριθμό, αλλά ότι όλα είναι αριθμός,

ενώ» ο Φιλόλαος, ένας από τους σημαντικότερους μαθητές του Πυθαγόρα, υποστηρίζει ότι «όλα όσα μπορούν να γίνουν γνωστά έχουν έναν αριθμό. Είναι αδύνατο να γίνει κάτι αντιληπτό ή κατανοητό χωρίς αριθμό».

Η ιστορία που θα αφηγηθούμε πιο κάτω εξηγεί σε μεγάλο βαθμό την ταύτιση του Πυθαγόρα με τη Μουσική και την άποψή του, θεμελιώδη για την κοσμοθεωρία του, ότι «όλα είναι αριθμός». Η ιστορία αυτή περιλαμβάνεται στο σύγγραμμα *Περί του Πυθαγορικού βίου* του νεοπυθαγόρειου φιλοσόφου Ιάμβλιχου του Χαλκιδέως (~300 μ.Χ.) και αναπαράγεται ελαφρώς παραλλαγμένη από τον Ρωμαίο φιλόσοφο και πολυμαθή Βοήθιο (Anicius Manlius Severinus Boëthius, 477 – 524 μ.Χ.):

“Μια μέρα ο Πυθαγόρας, περνώντας έξω από ένα σιδεράδικο, εντυπωσιάστηκε από τον αρμονικό ήχο που παρήγαν τα σφυριά χτυπώντας το αμόνι. Ύστερα από διάφορες δοκιμές κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η αρμονικότητα των ήχων οφειλόταν στα σφυριά και όχι στους χειριστές τους. Αφού ζύγισε τα πέντε σφυριά διαπίστωσε ότι τα βάρη των τεσσάρων ήταν ανάλογα των αριθμών 12, 9, 8 και 6, ενώ το πέμπτο σφυρί, που δεν είχε κάποια ιδιαίτερη αριθμητική σχέση με τα άλλα τέσσερα, διαπίστωσε ότι προκαλούσε какоφωνία. Ο Πυθαγόρας επέστρεψε σπίτι του και αναζήτησε και άλλους τρόπους για να διερευνήσει τη σχέση των αριθμών με τους ήχους. Πειραματίστηκε με το μήκος μιας παλλόμενης χορδής, με δοχεία τα οποία γέμιζε με ποσότητες νερού ανάλογες προς τους αριθμούς, με καμπάνες διαφορετικού βάρους και με αυλούς διαφορετικού μήκους. Τελικά πείστηκε ότι η αναλογία των αριθμών βρίσκεται σε άμεση αντιστοιχία με την αναλογία των ήχων. Φαίνεται ότι αυτή η διαπίστωση συνέβαλε σημαντικά στη θεμελίωση της θέσης του ότι ο αριθμός είναι «αρχή των πάντων».

ΕΡΕΥΝΑ

Ο Neanderthal μέσα μας (Έρευνα Επισκόπησης)

Σπυριδούλα Χαρόβα

Αποσπασμένη Εκπαιδευτικός
Βιολογίας
Τμήμα Χημείας
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Το 2022, το βραβείο Νόμπελ στη Φυσιολογία και Ιατρική απονεμήθηκε στον Σουηδό γενετιστή Svante Pääbo για την αλληλούχιση του γονιδιώματος (“διάβασμα” του συνολικού DNA, προσδιορισμός της σειράς των νουκλεοτιδικών βάσεων) του Neanderthal, για την ανακάλυψη ενός αγνώστου μέχρι σήμερα Homo, του Denisovan, και την εισαγωγή ενός νέου επιστημονικού πεδίου, της Παλαιογενωμικής. Η σύγκριση των αρχαίων γονιδιωμάτων με αυτά των Sapiens ανέδειξε ότι έχουν συμβεί εκτενείς γενετικές ροές (διασταυρώσεις) μεταξύ εξαφανισμένων Homo και των προγόνων του σύγχρονου ανθρώπου, μετά από τη μετανάστευσή του εκτός Αφρικής, περίπου 70.000 χρόνια πριν. Συνεπώς, η εξελικτική εικόνα της ανθρωπότητας, όπως παρουσιάζεται σε πληθώρα παλαιότερων εγχειριδίων ως μια διακριτή ομάδα με καλά καθορισμένη εξελικτική καταγωγή, έχει, πλέον, αντικατασταθεί από μια άλλη, πιο περίπλοκη και καθόλου ευθύγραμμη, η οποία χαρακτηρίζεται από γονιδιακές ροές μεταξύ διαφορετικών αρχαϊκών υπο-ειδών Homo.

Οι Neanderthal εξαπλώθηκαν στην Ευρασία 400.000 χρόνια πριν. Σήμερα ξέρουμε ότι υπήρξαν τουλάχιστον δύο πολύ διαφορετικοί πληθυσμοί Neanderthal, ο ένας στην Ευρώπη και ο άλλος στη Σιβηρία. Αυτοί οι πληθυσμοί είχαν ήδη αποσχιστεί 120.000 χρόνια πριν και παρέμειναν διακριτοί (Gokcumen O. 2019). Η συζήτηση σχετικά με την εξαφάνισή τους περιστρέφεται γύρω από τις παρακάτω πιθανότητες:

- α) ήταν τυχαίο γεγονός
- β) ήταν λιγότερο προσαρμοσμένοι
- γ) απορροφήθηκαν από τους *Sapiens*
- δ) εξοντώθηκαν από τους *Sapiens*

“

Οι *Sapiens* διακρίνονται μεν από ελάχιστη γενετική ποικιλομορφία, η νοητική τους ικανότητα όμως τους δίνει την πλαστικότητα που χρειάζονται για να προσαρμοστούν στο εκάστοτε περιβάλλον και ίσως αυτό να τους έδωσε πλεονέκτημα έναντι των Neanderthal.

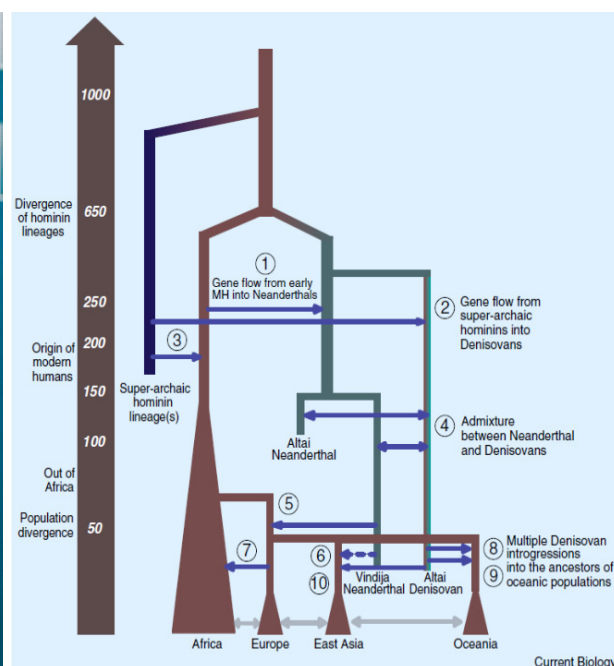
”

Οι Neanderthal αρχικά θεωρούνταν κατώτεροι, άγριοι κάτοικοι των σπηλαίων, αλλά σήμερα η άποψη αυτή τείνει να καταρριφθεί: οι Neanderthal δεν υπολείπονταν των *Sapiens*, ήταν απλώς διαφορετικοί κατά τρόπο ορατό στη φυσική επιλογή. Ο εγκέφαλος των Neanderthal ήταν 10% μεγαλύτερος από των *Sapiens* και, επομένως, χρειαζόταν περισσότερη ενέργεια για τις ανάγκες του. Στους *Sapiens* ο εγκέφαλος μειώνεται σε όγκο, αλλά αλλάζει δομικά: εμφανίζεται ο βρεγματικός λοβός που σχηματοποιεί τον ανθρώπινο εγκέφαλο σε πιο σφαιρικό, με αποτέλεσμα τη νευρική αναδιοργάνωση των εγκεφαλικών τμημάτων και την αυξημένη συνδεσιμότητά τους. Οι *Sapiens* διακρίνονται μεν από ελάχιστη γενετική ποικιλομορφία, η νοητική τους ικανότητα όμως τους δίνει την πλαστικότητα που χρειάζονται για να προσαρμοστούν στο εκάστοτε περιβάλλον, γεγονός που ίσως τους έδωσε πλεονέκτημα έναντι των Neanderthal.

Με το πέρασμα του χρόνου, το DNA στα απολιθώματα τροποποιείται χημικά και αποδομείται σε μικρότερα τμήματα. Επιπρόσθετα, επιμολύνεται από διάφορες πηγές.

Εικόνα 1. Svante Pääbo με ένα ομοίωμα σκελετού Neanderthal

Εικόνα 2. Απλουστευμένο μοντέλο απεικόνισης των πληθυσμιακών σχέσεων και των συμβάντων γονιδιακής ροής μεταξύ μοντέρνων ανθρώπων και αρχαϊκών ανθρωπίδων. Προσαρμοσμένο από Reilly PF

Ο Σουηδός γενετιστής και νομπελίστας Svante Pääbo (Εικ. 1) ανέπτυξε προσεγγίσεις που διευκολύνουν τη μελέτη αρχαίου DNA που εντοπίζεται σε παλαιοντολογικά υπολείμματα.

Η ομάδα του αλληλούχισε το γονιδίωμα του Neanderthal σε υψηλή ποιότητα, ανακάλυψε ένα άγνωστο έως τώρα μέλος των Homo, τους Denisovan, και, τέλος, μετά από την παρατήρηση ότι αλληλουχίες DNA που προέρχονται από τους Neanderthal είναι πιο κοινές στους σύγχρονους ανθρώπους σε Ευρώπη και Ασία σε σχέση με τους Αφρικανούς, διατύπωσε την υπόθεση ότι συνέβη εκτεταμένη γονιδιακή ροή (διασταύρωση) μεταξύ Neanderthal και Sapiens όταν συνέπεσαν χωροχρονικά στην περιοχή του Levant (χωροχρονικός προσδιορισμός που αφορά τη χερσαία γέφυρα μεταξύ Αφρικής και Ευρασίας και περιλαμβάνει τις περιοχές της Ελλάδας, Αν. Λιβύης, Κύπρου, Τουρκίας, Παλαιστίνης, Συρίας, Λιβάνου, Ισραήλ, Ιορδανίας) κατά τον εποικισμό της Ευρασίας από τους τελευταίους. Στους σύγχρονους ανθρώπους με Ευρασιατική καταγωγή περίπου 1-4% του γονιδιώματός τους έχει προέλευση Neanderthal.

Οι Denisovan ανακαλύφθηκαν το 2008 στη σπηλιά Denisova της Σιβηρίας και, παρότι μοιάζουν πολύ γονιδιακά με τους Neanderthal, διαφέρουν και αρκετά ώστε να αποτελούν ξεχωριστό κλάδο Homo. Η σύγκριση του DNA μεταξύ Denisovan και Sapiens έδειξε ότι συνέβησαν γονιδιακές ροές και μεταξύ τους. Το υψηλότερο ποσοστό γονιδιακής ροής μεταξύ Denisovan και σύγχρονων

ανθρώπων (ποσοστό 5%) αφορά τους Μελανησιανούς, τους Αβορίγινες Αυστραλούς και κάποιες φυλές ιθαγενών από τις Φιλιππίνες. Σύγχρονοι κάτοικοι της ΝΑ Ασίας και της Ωκεανίας φέρουν σημάδια πολλαπλών συμβάντων γονιδιακών ροών με τουλάχιστον τρεις διαφορετικούς πληθυσμούς Denisovan, με την πιο πρόσφατη να έχει συμβεί 30.000 χρόνια πριν.

Η γονιδιακή ροή, οριζόμενη ως “introgression”, για να συμβεί, χρειάζεται τα εξής: δύο βιολογικές οντότητες με έναν σχετικά πρόσφατο κοινό πρόγονο αποκρίνονται και παραμένουν απομονωμένες μεταξύ τους για αρκετό χρόνο, ώστε οι γονιδιακές τους δεξαμενές να είναι διακριτές. Με τη μελέτη της γονιδιακής ποικιλομορφίας στους απογόνους τέτοιων διασταυρώσεων μπορεί να υπολογιστεί η ένταση, η διάρκεια και ο χρονικός εντοπισμός των διασταυρώσεων μεταξύ των πληθυσμών. Οι γονιδιακές ροές μπορούν να εισάγουν προσαρμοστικά πλεονεκτήματα ή μειονεκτήματα σε έναν πληθυσμό. Πολύ πριν αλληλουχηθούν τα γονιδιώματα αρχαϊκών Homo, ήρθε η ανακάλυψη πολλών γενετικών περιοχών στο σύγχρονο ανθρώπινο γονιδίωμα, οι οποίες βρίσκονταν σε ανισορροπία σύνδεσης μεταξύ τους μέσα στο σύνολο της γονιδιακής δεξαμενής, που σημαίνει πως δεν έχουν κοινή προέλευση. Μετά από την αλληλούχιση του DNA του πρώτου Neanderthal το 2010 προέκυψε ότι οι σύγχρονοι Ευρασιατικοί πληθυσμοί φέρουν περισσότερο γενετικό υλικό Neanderthal σε σχέση με τους υποσαχάριους ανθρώπους (Εικ. 2). Σήμερα υπολογίζουμε ότι σχεδόν κάθε Ευρασιάτης φέρει εκατοντάδες διαφορετικά

τμήματα γενετικού υλικού Neanderthal στα χρωμοσώματά του και ότι παραπάνω από το 45% του γενετικού υλικού των Neanderthal εντοπίζεται στο γενετικό υλικό των σύγχρονων ανθρώπων.

Επιπρόσθετα, έχει διαπιστωθεί ότι το DNA προέλευσης Neanderthal που έχει βρεθεί στο σύγχρονο ανθρώπινο γονιδίωμα αφορά τμήματα που συνδέονται με:

1. ευαισθησία στην κατάθλιψη και συμπεριφορικές διαταραχές
2. μεταβολική προσαρμοστικότητα (μεταβολισμός λιπιδίων) ή διαταραχή (π.χ. αυξημένος κίνδυνος για διαβήτη τύπου II)
3. απόχρωση δέρματος/μαλλιών
4. ευαισθησία στην ακτινοβολία UVB
5. αυξημένη αντι-ιική προστασία (γονίδια OAS που ενεργοποιούν τις ιντερφερόνες, χρωμόσωμα 12) ή αντι-βακτηριακή/αντι-μυκητιακή προστασία (γονίδια TLR, χρωμόσωμα 4)
6. αυξημένη ευαισθησία στον πόνο
7. φλεγμονώδεις διαταραχές και αγγειακές ασθένειες
8. διαταραχή Dupuytren (παλαμιαία απονευρωσίτιδα με σύμπτωμα την μόνιμη κάμψη σύγκαμψη δακτύλων)
9. αυξημένη πιθανότητα για αναπνευστική ανεπάρκεια μετά από λοίμωξη από τον SARS-COV2 (μια γονιδιακή νησίδα 50Kbs στο χρωμόσωμα 3, προέλευσης Neanderthal, συνδέεται με αυτό το γνώρισμα και συναντάται στο 50% των κατοίκων της ΝΑ Ασίας και στο 16% των Ευρωπαίων (Εικ. 3).

Τέλος, γενετικό υλικό προέλευσης Denisovan έχει συνδεθεί κυρίως με παθήσεις της στεφανιαίας κυκλοφορίας αλλά και με την υψηλή ανθεκτικότητα των κατοίκων του Θιβέτ σε μεγάλα υψόμετρα.

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι την περίοδο που ο *Homo sapiens* μετανάστευσε από την Αφρική τουλάχιστον δύο εξαφανισμένοι σήμερα *Homo* κατοικούσαν την Ευρασία, οι Neanderthal στη Δυτική Ευρασία και οι Denisovan στην Ανατολική Ευρασία. Ο *Homo sapiens* συναντήθηκε και διασταυρώθηκε εκτενώς με αυτούς, καθώς και με άλλους εξαφανισμένους κλάδους αρχαίων μορφών *Homo*. Οι διασταυρώσεις αυτές είχαν ως αποτέλεσμα τη γονιδιακή ροή από και προς τους σύγχρονους ανθρώπους. Αυτές οι αλληλουχίες, όπου αναγνωρίζονται, έχουν συνδεθεί με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που προσδίδουν διαφοροποιημένες λειτουργικές ιδιότητες στους σύγχρονους ανθρώπους που τις φέρουν. Με την ανάπτυξη βελτιστοποιημένων εργαλείων αλληλούχισης αρχαίου DNA είμαστε πλέον μάρτυρες της περίπλοκης αλληλεπίδρασης συνυπαρχόντων πληθυσμών διαφορετικών αρχαίων ομάδων που συνέπεσαν χωροχρονικά, διασταυρώθηκαν, οι περισσότεροι εξ αυτών εξαφανίστηκαν και οι υπόλοιποι αποτέλεσαν αυτό που αποκαλούμε σήμερα Ανθρώπινο Είδος: ένα αμάλγαμα *Homo* προσαρμοσμένο, τελικά, στις σημερινές συνθήκες.

Δείτε εδώ [σχετική Βιβλιογραφία](#)

Η παρούσα έρευνα παρουσιάστηκε στο 7ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Πανελληνίας Ένωσης Βιοεπιστημόνων, «*Η Βιολογία στην Εκπαίδευση*», στις 15-17/12/2023, στο Ίδρυμα Ευγενίδου, Αθήνα – και έχει δημοσιευτεί με ελάχιστες τροποποιήσεις στα Πρακτικά του Συνεδρίου.

(Χαρόβα, Σ. (2023, Δεκέμβριος). Ο Neanderthal μέσα μας. Στο Α. Πολύζος & Ε. Παπαδέλη (Επιμ.), *Πρακτικά 7ου Πανελληνίου Συνεδρίου «Η Βιολογία στην Εκπαίδευση»* (σσ. 65). Πανελλήνια Ένωση Βιοεπιστημόνων. ISBN: 978-618-87101-0-8

Εικόνα 3. Χάρτης διασποράς του απλότυπου Neanderthal που συνδέεται με αυξημένο κίνδυνο σοβαρής νόσησης από COVID19. Προσαρμοσμένο από Zeberg H. & Pääbo S. 2020

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ

Εγκέφαλος και Εξαρτήσεις:

Μια Βιοψυχοκοινωνική Προσέγγιση

Γεώργιος Παναγής
Καθηγητής Βιοψυχολογίας
Τμήμα Ψυχολογίας
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Κάθε χρόνο, στις 26 Ιουνίου, η διεθνής κοινότητα στρέφει το βλέμμα της σε ένα από τα πιο καίρια και σύνθετα ζητήματα που έχει βαθιές ρίζες και ποικίλες προεκτάσεις στην κοινωνία και τη δημόσια υγεία: την εξάρτηση από ουσίες – και πλέον και από συμπεριφορές. Η *Παγκόσμια Ημέρα κατά των Ναρκωτικών* δεν αποτελεί απλώς μια υπενθύμιση των συνεπειών των εξαρτήσεων, αλλά και μια ευκαιρία για ενημέρωση, πρόληψη και καταπολέμηση του στίγματος. Η κατανόηση της εξάρτησης, όχι μέσα από το πρίσμα της ατομικής ευθύνης ή της ηθικολογίας, αλλά ως διαταραχής με πολύπλοκες βιολογικές, ψυχολογικές και κοινωνικές συνιστώσες, είναι απαραίτητη για τη διαμόρφωση ουσιαστικών πολιτικών και αποτελεσματικών θεραπευτικών παρεμβάσεων. Στο πλαίσιο αυτό, κεντρική σημασία αποκτά η επιστημονική γνώση για τον τρόπο που λειτουργεί ο εγκέφαλος σε όλες τις φάσεις της εξαρτητικής διαδικασίας.

Η εξάρτηση (ή εθισμός), σε οποιαδήποτε μορφή της, αποτελεί ένα πολύπλοκο βιοψυχοκοινωνικό φαινόμενο, όπου βιολογικοί παράγοντες, ψυχολογικοί συντελεστές και κοινωνικές συνθήκες διαπλέκονται με τρόπους που ξεπερνούν τα παραδοσιακά ερμηνευτικά σχήματα. Πρόκειται για μια χρόνια, υποτροπιάζουσα διαταραχή του εγκεφάλου που χαρακτηρίζεται από επίμονη ή καταναγκαστική χρήση μιας ουσίας ή εμπλοκή σε μια εξαρτητική συμπεριφορά, παρά τις αρνητικές συνέπειες. Αν και στην καθημερινότητα συχνά αντιλαμβανόμαστε την εξάρτηση ως μια επιλογή ή ως αποτέλεσμα

αδύναμου χαρακτήρα, η επιστήμη της εξάρτησης αποκαλύπτει μια εντελώς διαφορετική εικόνα: αυτή μιας νευροβιολογικής κατάστασης, όπου ο εγκέφαλος, υπό την επαναλαμβανόμενη επίδραση μιας εθιστικής ουσίας ή εξαρτητικής συμπεριφοράς, αλλάζει τόσο στη δομή όσο και στον τρόπο λειτουργίας του.

“ Η εξάρτηση αποτελεί μια χρόνια, υποτροπιάζουσα διαταραχή του εγκεφάλου που χαρακτηρίζεται από επίμονη ή καταναγκαστική χρήση μιας ουσίας ή εμπλοκή σε μια εξαρτητική συμπεριφορά, παρά τις αρνητικές συνέπειες. ”

Στο επίκεντρο της εξαρτητικής συμπεριφοράς βρίσκεται το σύστημα ανταμοιβής του εγκεφάλου, ένα νευρωνικό σύστημα που εξελικτικά προοριζόταν να ενισχύει συμπεριφορές απαραίτητες για την επιβίωση, όπως η λήψη τροφής ή το σεξ. Έτσι, όταν ένα άτομο εκτίθεται επανειλημμένα σε μια εθιστική ουσία ή εξαρτητική συμπεριφορά, όπως η ηρωίνη, η κοκαΐνη, το αλκοόλ, τα τυχερά παιχνίδια ή ακόμα και το διαδίκτυο, ενεργοποιείται καταχρηστικά το σύστημα αυτό, και κυρίως η μεσομεταιχμιακή ντοπαμινεργική οδός, προκαλώντας υπέρμετρη απελευθέρωση του νευροδιαβιβαστή ντοπαμίνη σε συγκεκριμένες

περιοχές του εγκεφάλου. Η έντονη αυτή ντοπαμινεργική δραστηριότητα δημιουργεί αισθήματα ευφορίας και ενισχύει τη συμπεριφορά, οδηγώντας το άτομο στην επανάληψή της.

Με την πάροδο του χρόνου και την επαναλαμβανόμενη έκθεση στην ουσία ή τη συμπεριφορά, ο εγκέφαλος προσαρμόζεται σε αυτήν τη συνεχή υπερδιέγερση: η φυσιολογική παραγωγή ντοπαμίνης μειώνεται, οι υποδοχείς της γίνονται λιγότερο ευαίσθητοι και αναπτύσσεται έτσι το φαινόμενο της ανοχής, όπου το

άτομο χρειάζεται μεγαλύτερες ποσότητες της ουσίας ή της συμπεριφοράς για να βιώσει το ίδιο αποτέλεσμα. Παράλληλα, οι φυσικές πηγές ευχαρίστησης, όπως το φαγητό και οι κοινωνικές σχέσεις, παύουν να ενεργοποιούν επαρκώς το σύστημα ανταμοιβής. Ως αποτέλεσμα, η εθιστική ουσία ή η εξαρτητική συμπεριφορά αποκτούν κεντρική θέση στη ζωή του ατόμου, εκτοπίζοντας κάθε άλλη πηγή ικανοποίησης.

Οι αλλαγές που συμβαίνουν στην πορεία της εξαρτητικής διαδικασίας στον εγκέφαλο δεν είναι ζήτημα επιλογής. Ο εγκέφαλος προσαρμόζεται δομικά και λειτουργικά στην εθιστική ουσία ή στην εξαρτητική συμπεριφορά: παρατηρείται μείωση της δραστηριότητας στον προμετωπιαίο φλοιό, μια περιοχή που σχετίζεται με την κρίση, τον σχεδιασμό, την πρόβλεψη συνεπειών και τον έλεγχο των παρορμήσεων. Ταυτόχρονα, μηχανισμοί που σχετίζονται με την επιθυμία ενισχύονται. Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι η απώλεια ελέγχου και η επιμονή στη χρήση παρά τις καταστρεπτικές συνέπειες.

Οι αιτίες της εξάρτησης είναι πολυπαραγοντικές. Δεν υπάρχει ένας και μόνο παράγοντας που οδηγεί στην ανάπτυξη εθισμού. Η γενετική προδιάθεση παίζει σημαντικό ρόλο: συγκεκριμένες παραλλαγές γονιδίων έχουν συσχετιστεί με αυξημένο κίνδυνο εξάρτησης, ιδιαίτερα σε σχέση με τον τρόπο που λειτουργούν οι νευροδιαβιβαστές, όπως η ντοπαμίνη. Για παράδειγμα, ένας πολυμορφισμός στο γονίδιο του D2 υποδοχέα της ντοπαμίνης (A1 αλληλόμορφο) έχει συνδεθεί με μειωμένη πυκνότητα υποδοχέων, γεγονός που περιορίζει την ικανότητα του εγκέφαλου να αποκρίνεται φυσιολογικά

σε ερεθίσματα ανταμοιβής. Τα άτομα με αυτό το γενετικό χαρακτηριστικό τείνουν να αντλούν λιγότερη ευχαρίστηση από καθημερινές δραστηριότητες και γι' αυτό μπορεί να είναι πιο επιρρεπή στην αναζήτηση εντονότερων εξωτερικών ερεθισμάτων, όπως οι εθιστικές ουσίες.

Παράλληλα, χαρακτηριστικά της προσωπικότητας (π.χ. η δυσκολία ρύθμισης του άγχους, η παρορμητικότητα, η τάση για αναζήτηση νέων/έντονων εμπειριών), τα τραύματα στην παιδική ηλικία, αλλά και κοινωνικές παράμετροι, όπως η κοινωνική απομόνωση ή η φτώχεια, λειτουργούν σωρευτικά, δημιουργώντας ένα περιβάλλον αυξημένου κινδύνου ανάπτυξης εξάρτησης. Ιδιαίτερα σημαντικές είναι οι πρώιμες επιγενετικές επιδράσεις, καθώς έχει φανεί ότι τραυματικά συμβάντα ή παραμέληση στην παιδική ηλικία μπορούν να μεταβάλουν την έκφραση γονιδίων που σχετίζονται με τη ρύθμιση του στρες και τη συναισθηματική ισορροπία, αυξάνοντας μακροπρόθεσμα την ευαλωτότητα. Επομένως, η ευαλωτότητα δεν είναι προκαθορισμένη, αλλά διαμορφώνεται μέσα από τη σύνθετη αλληλεπίδραση γενετικών, νευροαναπτυξιακών, ψυχολογικών και κοινωνικών παραγόντων. Η κατανόηση αυτής της πολυπλοκότητας μάς επιτρέπει να αναθεωρήσουμε απλουστευτικές αντιλήψεις περί «αδύναμου χαρακτήρα» και να αναπτύξουμε στοχευμένες παρεμβάσεις, προσαρμοσμένες στις ιδιαίτερες ανάγκες κάθε ατόμου.

Σε αυτή τη διαδικασία, ιδιαίτερα κρίσιμη αποδεικνύεται η περίοδος της εφηβείας και της πρώιμης ενηλικίωσης, όπου ο εγκέφαλος δεν έχει ακόμη ωριμάσει πλήρως. Τα συστήματα ανταμοιβής και αυτά της ρύθμισης του θυμικού είναι ώριμα και ενεργά, ενώ εκείνα που σχετίζονται με την κρίση, τον συλλογισμό και τον έλεγχο των παρορμήσεων είναι ανώριμα και ακόμη υπό διαμόρφωση. Παράλληλα, οι έφηβοι καθώς χαρακτηρίζονται από έντονη ανάγκη για αποδοχή και ένταξη σε κοινωνικές ομάδες, αυξημένο πειραματισμό και από την αίσθηση ότι είναι άτρωτοι, οδηγούνται συχνά σε ριψοκίνδυνες επιλογές, όπως η χρήση ουσιών. Είναι ενδεικτικό

ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΞΑΡΤΗΣΕΩΝ ΣΤΟΝ ΕΓΚΕΦΑΛΟ

Με την επαναλαμβανόμενη χρήση ο εγκέφαλος αλλάζει στη δομή και στη λειτουργία του με αποτέλεσμα να χρειάζεται μεγαλύτερες ποσότητες της ουσίας για να επιτευχθεί το ίδιο αποτέλεσμα

Ένα από τα αποτελέσματα της εξάρτησης είναι η συρρίκνωση νευρικών κυττάρων που οδηγεί σε εγκεφαλική ατροφία

“

Οι αλλαγές που συμβαίνουν στην πορεία της εξαρτητικής διαδικασίας στον εγκέφαλο δεν είναι ζήτημα επιλογής

”

ότι άτομα που ξεκινούν τη χρήση αλκοόλ πριν από την ηλικία των 15 ετών διατρέχουν έως και τετραπλάσιο κίνδυνο να αναπτύξουν αλκοολισμό σε σύγκριση με εκείνα που ξεκινούν μετά τα 21. Επιπλέον, η πρόωπη έκθεση σε εθιστικές ουσίες δεν επηρεάζει μόνο τη συμπεριφορά,

“

Η πρόληψη δεν είναι μόνο υπόθεση της πολιτείας· πάνω από όλα είναι κοινωνική και πολιτισμική στάση, που βλέπει το άτομο που έχει εθιστεί όχι ως πρόβλημα, αλλά ως άνθρωπο με δυνατότητες για αλλαγή, εξέλιξη και συμμετοχή στην κοινωνία.

”

αλλά συνδέεται και με μακροχρόνιες αλλαγές στο σύστημα ανταμοιβής του εγκεφάλου, καθιστώντας τον νευροβιολογικά πιο ευάλωτο στην εμφάνιση εξάρτησης αργότερα στη ζωή.

Η απεξάρτηση δεν είναι απλή υπόθεση. Δεν αφορά μόνο την αποχή από μια ουσία, αλλά ουσιαστικά είναι μια μακρά διαδικασία επαναρρύθμισης του ίδιου του εγκεφάλου. Η νευροεπلاστικότητα, η ικανότητα του εγκεφάλου να αναδιαμορφώνεται και να αλλάζει, επιτρέπει την αποκατάσταση, αλλά αυτό απαιτεί χρόνο, πολύπλευρη στήριξη και εξειδικευμένες παρεμβάσεις. Η θεραπευτική προσέγγιση πρέπει να είναι ολιστική, περιλαμβάνοντας όχι μόνο φαρμακευτική αγωγή ή ψυχοθεραπεία, αλλά και αλλαγή της καθημερινής ζωής (π.χ. ενίσχυση υγιών συμπεριφορών), ενίσχυση κοινωνικών δεσμών και αποκατάσταση της λειτουργικότητας του ατόμου.

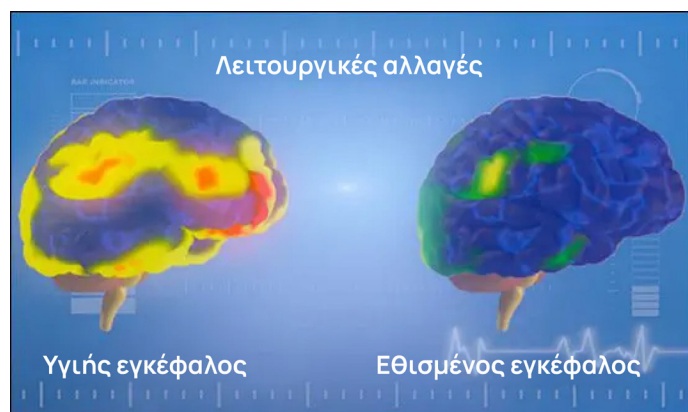
Ένα από τα πιο επίμονα χαρακτηριστικά της εξάρτησης είναι η μεγάλη τάση για υποτροπή, ακόμη και μετά από μακρά περίοδο αποχής. Έτσι, στην επιστημονική κοινότητα ο εθισμός θεωρείται ότι αποτελεί μια χρόνια

υποτροπιάζουσα διαταραχή. Αυτό δεν είναι απαραίτητα ένδειξη αποτυχίας. Σήμερα γνωρίζουμε ότι συνδέεται με τη «μνήμη» που διατηρεί ο εγκέφαλος για την εθιστική ουσία ή την εξαρτητική συμπεριφορά. Το σύστημα ανταμοιβής μπορεί να επανενεργοποιηθεί από ένα ερέθισμα, μια συναισθηματική κατάσταση ή μια ανάμνηση. Γι' αυτό και η ανάρρωση απαιτεί συνεχή εγρήγορση, υποστήριξη και, συχνά, την ανάπτυξη νέων πηγών νοήματος και ικανοποίησης στη ζωή.

Η σύγχρονη έρευνα δεν σταματά να αποκαλύπτει νέα δεδομένα για τον τρόπο που λειτουργεί ο εγκέφαλος στην εξάρτηση, δίνοντάς μας πολύτιμα εργαλεία πρόληψης και θεραπείας. Η επένδυση στην πρόληψη, στην ενημέρωση και στην έγκαιρη παρέμβαση είναι ίσως η πιο αποτελεσματική μορφή αντιμετώπισης. Γι' αυτό πρέπει, περισσότερο από ποτέ άλλοτε, να επενδύσουμε στην εκπαίδευση, στην ενίσχυση προστατευτικών παραγόντων στην οικογένεια και στην κοινότητα, και στην ενδυνάμωση της ψυχικής ανθεκτικότητας από τις μικρές ηλικίες, καθώς όλα αυτά μειώνουν τον κίνδυνο εθισμού και καθιστούν τους ανθρώπους λιγότερο ευάλωτους. Η πρόληψη, όμως, δεν είναι μόνο υπόθεση της πολιτείας· πάνω από όλα, είναι κοινωνική και πολιτισμική στάση, η οποία αντιμετωπίζει το άτομο που έχει εθιστεί όχι ως πρόβλημα, αλλά ως άνθρωπο με δυνατότητες για αλλαγή, εξέλιξη και συμμετοχή στην κοινωνία.

Παρότι συχνά η δημόσια εικόνα της εξάρτησης συνοδεύεται από κοινωνικό στίγμα, η κατανόηση ότι η απεξάρτηση είναι μια διαδικασία, και όχι ένα στιγμιαίο γεγονός, μας καλεί να προσεγγίσουμε αυτό το πρόβλημα με ενσυναίσθηση και όχι με κριτική και διάθεση για στιγματισμό. Το άτομο που έχει εξαρτηθεί σε μία ουσία ή συμπεριφορά δεν είναι «αδύναμος χαρακτήρας», αλλά άνθρωπος στον οποίο έχουν διαταραχθεί οι βιολογικές και ψυχοκοινωνικές ισορροπίες. Και όπως κάθε διαταραχή, έτσι και αυτή, μπορεί να αντιμετωπιστεί όχι με ηθικολογία, αλλά με κατανόηση, φροντίδα και επιστημονική τεκμηρίωση. Η μετάβαση από την εξάρτηση στην «ελευθερία» δεν είναι εύκολη, αλλά είναι δυνατή· και γι' αυτό αξίζει κάθε προσπάθεια και υποστήριξη.

Δείτε εδώ [Ενδεικτική Βιβλιογραφία](#)

ΕΡΕΥΝΑ

Γιατί ο Τραμπ επιτίθεται στο Χάρβαρντ και στα άλλα κορυφαία αμερικάνικα πανεπιστήμια;

Μηνάς Σαματάς

Ομότιμος Καθηγητής Κοινωνιολογίας
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Η στοχοποίηση από τον Αμερικανό Πρόεδρο Τραμπ του Πανεπιστημίου του Χάρβαρντ και άλλων κορυφαίων πανεπιστημίων των ΗΠΑ αντανakλά τη θέση ενός υπερσυντηρητικού κινήματος (MAGA), που στοχεύει, μεταξύ άλλων, να ελέγξει πλήρως τα κορυφαία πανεπιστήμια, τα οποία κατηγορεί για αντισημιτισμό, αριστερή επιρροή και προώθηση της κουλτούρας αφύπνισης (woke).

Το Χάρβαρντ, το διασημότερο πανεπιστήμιο του κόσμου, έχει ιδιαιτέρως στοχοποιηθεί από την κυβέρνηση Τραμπ επειδή έχει αντισταθεί στην πολιτική χειραγώγησής του, συμβολίζοντας όλα εκείνα στα οποία αντιτίθεται η πολιτική Τραμπ - δηλαδή υψηλά κριτήρια ακαδημαϊκού πλουραλισμού και ελευθερίας λόγου, προγράμματα ισότητας των φύλων και συμπερίληψης, υποδοχή ταλαντούχων φοιτητών και ερευνητών από όλο τον κόσμο και θεσμική αυτονομία βασισμένη σε πολύ πλούσια κληροδοτήματα. Αν και το Χάρβαρντ αποτελεί λίκνο και σύμβολο της αμερικάνικης ελίτ, με 8 Αμερικανούς προέδρους, 162 βραβεία Νόμπελ και 48 βραβεία Πούλιτζερ, για τον Τραμπ παρουσιάζεται ως δημόσια απειλή που απαιτεί άμεση ομοσπονδιακή παρέμβαση.

Η πρόσφατη πολεμική

Στις 11 Απριλίου 2025 στάλθηκε στο πανεπιστήμιο Χάρβαρντ πεντασέλιδη επιστολή από τρία υπουργεία, δια της οποίας το πανεπιστήμιο κατηγορείται ότι «καλλιεργεί ένα περιβάλλον εχθρικό προς τους Εβραίους φοιτητές, δεν τους προστατεύει και επιτρέπει στην ξένη επιρροή να διαμορφώνει την ερευνητική και ακαδημαϊκή του κουλτούρα». Με αυτή την επιστολή-τελεσίγραφο η κυβέρνηση Τραμπ απαίτησε από το Χάρβαρντ και από τα άλλα πανεπιστήμια, προκειμένου να μην περικοπεί η ομοσπονδιακή χρηματοδότηση προς αυτά, να υπογράψουν

ένα μνημόνιο στο οποίο να αποδέχονται τον διορισμό ενός εξωτερικού επιτρόπου στο πανεπιστήμιο, - περίπου όπως επί δικτατορίας στην Ελλάδα- ο οποίος, υπό την έγκριση της ομοσπονδιακής κυβέρνησης, θα ελέγχει «προγράμματα και τμήματα που τροφοδοτούν την αντισημιτική παρενόχληση ή αντανakλούν ιδεολογική υποδούλωση», και θα εγκρίνει την πρόσληψη και την ανανέωση των νέων καθηγητών, ώστε να αποκλειστούν όσοι είναι «περισσότερο αφοσιωμένοι στον ακτιβισμό παρά στην ακαδημαϊκή ζωή». Επίσης απαίτησε: α) να καταργηθούν τα γραφεία Διαφορετικότητας, Ισότητας και Ένταξης, β) να αποτραπεί η εισαγωγή φοιτητών που είναι «εχθρικοί προς τις αμερικανικές αξίες» και τέλος γ) να υπάρξει προστασία των πληροφοριοδοτών οι οποίοι καταγγέλλουν τον αντισημιτισμό στην πανεπιστημιούπολη και τη μη εφαρμογή των προτεινόμενων από την κυβέρνηση μεταρρυθμίσεων.

Στις 14 Απριλίου, ο πρόεδρος του Χάρβαρντ Άλαν Γκάρμπερ, απέρριψε όλες τις εκβιαστικές απαιτήσεις της ομοσπονδιακής κυβέρνησης και δήλωσε ότι το Πανεπιστήμιο «δεν θα παραιτηθεί της ανεξαρτησίας του, ούτε από τα συνταγματικά του δικαιώματα...» και μια εβδομάδα αργότερα μαζί με το διδακτικό προσωπικό υπέβαλε αγωγή.

Στις 15 Απριλίου, ο Τραμπ δήλωσε ότι «το Χάρβαρντ είναι ένα «ανέκδοτο» (a joke), που διδάσκει μίσος και βλακεία» και πρότεινε την ανάκληση του καθεστώτος απαλλαγής του από τη φορολογία. Επίσης ο Τραμπ έγραψε στο Truth Social, το μέσο κοινωνικής δικτύωσης ιδιοκτησίας του, ότι «το Χάρβαρντ έχει προσλάβει σχεδόν όλους τους «αφυπνισμένους», ριζοσπάστες αριστερούς, ηλίθιους και «πανηλίθιους» που είναι ικανοί μόνο να διδάσκουν ΑΠΟΤΥΧΙΑ σε φοιτητές και στους λεγόμενους «μελλοντικούς ηγέτες»...». Επίσης, επέκρινε

δριμύτατα τους τελευταίους ηγέτες του Χάρβαρντ, ως τους «χειρότερους και πιο ανίκανους ηγέτες που έχουν προσληφθεί με γελοία υψηλούς μισθούς», αναφερόμενος ιδίως στην πρώην πρόεδρο Κλοντίν Γκέι, η οποία εξαναγκάστηκε σε παραίτηση. Στη συνέχεια, η ομοσπονδιακή κυβέρνηση σταμάτησε συμβόλαια ύψους 2 δισεκατομμυρίων δολαρίων προς το Χάρβαρντ και μείωσε τις επιχορηγήσεις όλων των ερευνητικών προγραμμάτων στα πανεπιστήμια από 60% σε 10%, αλλά και κατά 54% για την έρευνα τα οποία έδινε το Υπουργείο Άμυνας. Συνολικά έχει ήδη ή απειλεί να αποσύρει περισσότερα από 12 δισεκατομμύρια δολάρια, με τα περισσότερα από αυτά να συνδέονται με το Χάρβαρντ.

Στις 22 Μαΐου η κυβέρνηση Τραμπ δια του Υπουργείου Εσωτερικής Ασφάλειας ανακάλεσε τη δυνατότητα του Χάρβαρντ να εγγράφει αλλοδαπούς φοιτητές, διότι το πανεπιστήμιο δεν του παρέδωσε πληροφορίες και οπτικοακουστικό υλικό από όλες τις διαδηλώσεις στην πανεπιστημιούπολη τα τελευταία πέντε χρόνια στις οποίες συμμετείχαν και αλλοδαποί φοιτητές, αλλά και για άρθρα εναντίον του Ισραήλ σε φοιτητικές εφημερίδες. Οι ξένοι φοιτητές αποτελούν περίπου το 27% των συνολικών εγγραφών του Χάρβαρντ, από 140 χώρες, με περισσότερους από 6.700 εγγεγραμμένους στο πανεπιστήμιο από το φθινόπωρο του 2024. Πολλοί από αυτούς βρίσκονται τώρα σε αδιέξοδο, καθώς θα πρέπει να μεταγραφούν σε άλλο πανεπιστήμιο για να διατηρήσουν τις βίξες τους. Την επομένη, το Χάρβαρντ υπέβαλε αγωγή, υποστηρίζοντας ότι οι ενέργειες της κυβέρνησης Τραμπ ήταν «καθαρά αντίποινα» για πράξεις που προστατεύονται από την Πρώτη Τροπολογία του Αμερικάνικου Συντάγματος, που αφορά κυρίως την προστασία της ελευθερίας του λόγου, του τύπου, της συγκέντρωσης και της ελευθερίας διαμαρτυρίας ενάντια στην κυβέρνηση. Η αυτοκαταστροφική αυτή για την Αμερική διαμάχη συνεχίζεται και θα κριθεί στα δικαστήρια.

Πολιτικο-ιδεολογικοί λόγοι, βαθύτεροι του επικαλούμενου αντισημιτισμού

Η πολεμική του Τραμπ εναντίον των κορυφαίων πανεπιστημίων έχει αρχίσει από την πρώτη του θητεία, καθώς τα θεωρεί όχι ως απλά σύμβολα του κατεστημένου, αλλά ως ιδεολογικούς του αντιπάλους που αναπαράγουν την αριστερή ιδεολογία και τη λεγόμενη κουλτούρα αφύπνισης (woke culture), δεν προστατεύουν την ελευθερία του λόγου για τους συντηρητικούς, επιτρέπουν

τη συμμετοχή τρανσέξουαλ αθλητών στα σπορτς, κ.ά.

Τώρα, στη δεύτερη θητεία Τραμπ, εκτός από το Χάρβαρντ που κατηγορείται ως «αντισημιτικό ίδρυμα της ακροαριστεράς», επτά πανεπιστήμια έχουν επιλεγεί από το “Μακαρθικού” τύπου Γραφείο Πολιτικών Δικαιωμάτων του Υπουργείου Παιδείας για τιμωρητικές περικοπές χρηματοδότησης, όπως τα Κολούμπια, Κορνέλ, Νέας Υόρκης και Πρίνστον, καθώς και άλλα - και δεν είναι τυχαίο ότι όλα αυτά τα πανεπιστήμια βρίσκονται σε πολιτείες που ψήφισαν Δημοκρατικούς το 2024.

Οικονομικοί λόγοι

Ο Πρόεδρος Τραμπ και οι σύμμαχοί του επικαλούνται και οικονομικούς λόγους για την κρατική αποχρηματοδότηση των κορυφαίων πανεπιστημίων, μερικά από τα οποία, όπως το Χάρβαρντ με κληροδότεια αξίας περίπου 53 δισ. δολάρια, είναι από τα πλουσιότερα πανεπιστήμια του κόσμου, με πολυτελείς εστίες, σύγχρονες αθλητικές υποδομές και υπέρογκες διοικητικές δαπάνες που εκτοξεύουν τα δίδακτρα. Όμως, η παρακράτηση της ομοσπονδιακής οικονομικής υποστήριξης ως πίεση συντηρητικής συμμόρφωσης στα πανεπιστήμια θα μπορούσε να γυρίσει μπουμεραγκ στην αμερικανική εκπαίδευση και κοινωνία, γιατί τα ομοσπονδιακά κονδύλια χρηματοδοτούν προγράμματα φοιτητικών δανείων, ιατρική και φαρμακευτική έρευνα, και άλλα μη αγοραία πεδία που συνήθως δεν επιλέγουν οι χορηγοί για τις δωρεές τους.

Τραμπ και εκπαίδευση

Η πολεμική του Τραμπ εναντίον των κορυφαίων πανεπιστημίων συνδέεται ενδεχομένως και με την προσωπική του πορεία, ειδικότερα την εκπαίδευσή του και τη φιλοδοξία του να ιδρύσει το δικό του πανεπιστήμιο, που κατέληξε σε φιάσκο. Ο Τραμπ δυσκολεύτηκε να τελειώσει το ιδιωτικό σχολείο Kew-Forest και ολοκλήρωσε το λύκειο στη Στρατιωτική Ακαδημία της Νέας Υόρκης. Στη συνέχεια, αφού εγγράφηκε στο Πανεπιστήμιο Fordham, μεταγράφηκε στο Πανεπιστήμιο της Πενσυλβάνια, από το οποίο αποφοίτησε το 1968 με πτυχίο στα οικονομικά. Απέφυγε τη στράτευση και τον πόλεμο στο Βιετνάμ επικαλούμενος “οστικές άκανθες στις φτέρνες του”, και ασχολήθηκε με τις οικογενειακές επιχειρήσεις. Το 2004 ίδρυσε με συνεταίρους του το αποκαλούμενο “Trump University”, ένα ινστιτούτο επιχειρηματικότητας, το οποίο, μετά από καταγγελίες και πολλαπλές έρευνες του

Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου, έπαυσε να λειτουργεί το 2011, χαρακτηριζόμενο από τον τύπο ως «μαζική απάτη». Ο Τραμπ, αμέσως μετά την πρώτη εκλογή του ως Προέδρου τον Νοέμβριο του 2016, διευθέτησε τρεις σχετικές αγωγές για εξαπάτηση φοιτητών με 25 εκατομμύρια δολάρια συνολικά.

Αντίσταση και υποχώρηση

Αντίθετα με την αντίσταση του Χάρβαρντ, αρκετά άλλα ιδρύματα με πρώτο το Κολούμπια υπέκυψαν στις απαιτήσεις της κυβέρνησης Τραμπ. Η υποχώρηση του Κολούμπια που ελπίζει να ανακτήσει έτσι περίπου 400 εκατομμύρια δολάρια σε ακυρωμένες επιχορηγήσεις ανησύχησε άλλα πανεπιστήμια, όπως το Κορνέλ, το MIT και το Μίσιγκαν που συμμετέχουν σε αγωγή κατά του Υπουργείου Ενέργειας για τις περικοπές στην ακαδημαϊκή έρευνα. Επίσης, πανεπιστημιακές αρχές όπως αυτές του Στάνφορντ και του Γέιλ και πλήθος καθηγητών υπερασπίζονται με δημόσιες επιστολές την ελευθερία του λόγου και την αυτοδιοίκηση των πανεπιστημίων και εναντιώνονται στις κυβερνητικές παρεμβάσεις.

Προς το παρόν τα αμερικάνικα δικαστήρια έχουν μπλοκάρει το πάγωμα των κονδυλίων και την απαγόρευση εγγραφής αλλοδαπών φοιτητών. Αυτά θα κρίνουν την οριστική έκβαση του “Τραμπικού πολέμου” κατά της ακαδημαϊκής ελευθερίας, αλλά και εναντίον των άλλων εσωτερικών εχθρών του Τραμπ, ο οποίος εξελίσσεται σε έναν απρόβλεπτο, αντιδημοκρατικό πρόεδρο.

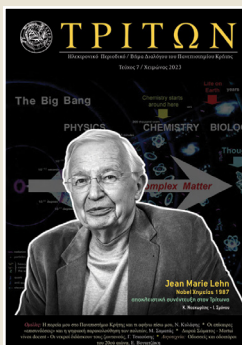
Επιπτώσεις και προκλήσεις

Η ακύρωση φοιτητικής βίζας καθώς και η κράτηση και απέλαση ξένων φοιτητών επειδή συμμετείχαν σε διαδηλώσεις εναντίον του Ισραήλ έχουν διαμορφώσει μια δυσάρεστη ατμόσφαιρα, ανασφάλεια και φόβο στις αμερικάνικες πανεπιστημιούπολεις. Όμως αυτός ο “πόλεμος” του Τραμπ δεν υπονομεύει μόνο τα πανεπιστήμια αλλά και την ίδια την αμερικανική δημοκρατία και πρόοδο. Πράγματι, ενώ στις ΗΠΑ παραδοσιακά η χρηματοδότηση, η καινοτομία και η ελευθερία της έρευνας στα κορυφαία πανεπιστήμια έχουν προσελκύσει επιστήμονες από όλον τον κόσμο – το 40% των νικητών του βραβείου Νόμπελ στις θετικές επιστήμες από το 2000 έως το 2023 ήταν μετανάστες – η ροή αυτή τώρα φαίνεται ότι αρχίζει να αντιστρέφεται. Τα αμερικάνικα πανεπιστήμια άρχισαν να δέχονται λιγότερους μεταπτυχιακούς φοιτητές και να προσκαλούν λιγότερους ξένους επιστήμονες. Αμερικανοί επιστήμονες και καλλιτέχνες άρχισαν να μεταναστεύουν σε άλλες χώρες και έτσι δίνεται μια ευκαιρία στην Ευρώπη να τους προσελκύσει. Όμως ταυτόχρονα απειλείται η αυτονομία των ευρωπαϊκών πανεπιστημίων, επειδή η πολιτική Τραμπ υιοθετείται από ακροδεξιά κόμματα που θέλουν τα πανεπιστήμια πειθήνια στη χειραγώγηση του κράτους ή των χορηγών, χωρίς αμφισβήτηση και διαμαρτυρίες στις κυρίαρχες πολιτικές, ακυρώνοντας την ιστορία του πανεπιστημίου ως δημοκρατικού θεσμού. Επομένως, η επίθεση του Τραμπ στις ΗΠΑ εναντίον των θεμελιωδών ακαδημαϊκών αξιών αφορά άμεσα και τη διαφύλαξη τους στην Ευρώπη και στην Ελλάδα.

Οδηγίες προς τους συγγραφείς

- Η θεματολογία του Τρίτωνα προσανατολίζεται εν γένει στον χώρο της Ανώτατης Εκπαίδευσης, στο Πανεπιστήμιο Κρήτης ειδικότερα, αλλά και στις επιστημονικές εξελίξεις, την ανάλυση επίκαιρων θεμάτων, την έρευνα και τον πολιτισμό.
- Τα άρθρα που δημοσιεύονται πρέπει να είναι γραμμένα σε εύληπτη και κατανοητή γλώσσα και η έκτασή τους να μην υπερβαίνει τις 1000 λέξεις.
- Όλοι οι συγγραφείς οφείλουν να υιοθετούν ύφος ευπρέπειας και σεβασμού της προσωπικότητας και των δικαιωμάτων όλων.
- Οι συγγραφείς παρακαλούνται εκτός από τον τίτλο του άρθρου και το ονοματεπώνυμό τους, να αναφέρουν την ιδιότητά τους και να στέλνουν μία πρόσφατη φωτογραφία τους. Προαιρετικά μπορούν να στείλουν και φωτογραφικό υλικό που σχετίζεται με το άρθρο τους.
- Σε περίπτωση που ο τίτλος του άρθρου είναι μεγάλος, οι συγγραφείς μπορούν να μας προτείνουν και έναν σύντομο τίτλο (π.χ. 3-4 λέξεις) που θα χρησιμοποιηθεί στο εξώφυλλο.
- Οι πηγές θα αναφέρονται μέσα στο κείμενο μόνο όπου κρίνεται απολύτως απαραίτητο (π.χ. παραθέματα). Προαιρετικά ο συγγραφέας μπορεί να παραπέμπει σε βιβλιογραφία σύμφωνα με το σύστημα APA <https://apastyle.apa.org/> ή και μέσω ηλεκτρονικού συνδέσμου.
- Οι συγγραφείς παρακαλούνται να εντοπίζουν μέχρι 3 προτάσεις από το άρθρο τους οι οποίες μπορούν να παρουσιαστούν ως highlights.
- Προαιρετικά, οι συγγραφείς μπορούν να παραπέμπουν, μέσω ηλεκτρονικού συνδέσμου, στο ίδιο άρθρο με μεγαλύτερη έκταση (2-3.000) λέξεων.
- Οι συγγραφείς μπορούν, εφόσον το επιθυμούν, να παραθέτουν διαθέσιμο σύνδεσμο ώστε οι αναγνώστες να έχουν πρόσβαση σε κάποια ολοκληρωμένη μελέτη.
- Τα σχόλια/παρεμβάσεις σε άρθρα που δημοσιεύθηκαν στο περιοδικό δεν πρέπει να υπερβαίνουν σε έκταση τις 500 λέξεις.
- Όλα τα κείμενα πρέπει να κατατίθενται σε μορφή Microsoft Word και να αποστέλλονται ηλεκτρονικά στη διεύθυνση triton@uoc.gr.

δείτε **εδώ** τα προηγούμενα τεύχη

ΤΡΙΤΩΝ

Ηλεκτρονικό Περιοδικό /
Βήμα Διαλόγου του Πανεπιστημίου Κρήτης
Τεύχος 11 / Καλοκαίρι 2025

Επικοινωνία:

triton@uoc.gr

Εκτύπωση:

Εκτυπωτικό Κέντρο Πανεπιστημίου Κρήτης